ประเทศไทย

ก. ข้อมูลโดยสังเขป

ชื่อทางการ: ราชอาณาจักรไทย

เมืองหลวง: กรุงเทพมหานคร

ความเป็นเอกราช: ก่อตั้งในปี พุทธศักราช 1781 (ไม่เคยตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตก)

ประวัติความเป็นมา: ราชอาณาจักรไทยถือกำเนิดขึ้นในช่วงกลางศตวรรษที่ 14 เคยใช้ชื่อว่า "สยาม" มากระทั่งปี พ.ศ. 2482 ได้เปลี่ยนชื่อมาเป็นประเทศมาเป็น "ไทย" ประเทศไทยเป็นเพียงประเทศเดียวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งไม่เคยตกเป็นอาณานิคมของชาติยุโรปในยุคสมัยการล่าอาณานิคม เดิมประเทศไทยมีการปกครองแบบระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ จนกระทั่ง เกิดการปฏิวัติในปี พ.ศ. 2475 แล้วได้เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ ในปี พ.ศ. 2549 เกิดการรัฐประหารขับไล่นายกรัฐมนตรี ทักษิณ ชินวัตร และต่อมาในปี พ.ศ. 2552 พรรคประชาธิปัตย์ได้จัดตั้งรัฐบาลผสมขึ้น โดยมีนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะเป็นนายกรัฐมนตรี

ขนาด: 513,120 ตารางกิโลเมตร: *พื้นดิน* 510,890 ตารางกิโลเมตร และ*พื้นน้ำ* 2,230 ตารางกิโลเมตร

พรมแดน: ประเทศไทยตั้งอยู่ใจกลางคาบสมุทรอินโดจีน ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีพรมแดนด้านทิศตะวันตกติดประเทศพม่า ทางทิศเหนือและตะวันออกติดประเทศลาว ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ติดประเทศกัมพูชา และทางทิศใต้ติดประเทศมาเลเซีย ชายฝั่งทางทิศใต้ของประเทศไทยเป็นด้านอ่าวไทย

ประชากร: 63,55,062 คน: เพศชาย 31,293,096 คน และเพศหญิง: 32,231,366 คน (ปีที่สำรวจ พ.ศ. 2552)[i]

สถิติจำนวนประชากร: (โดยประมาณเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2553) อายุระหว่าง 0-14 ปี ร้อยละ 20.8; อายุระหว่าง 15-64 ปี ร้อยละ 70.5; อายุ 65 ปีขึ้นไป ร้อยละ 8.7; *อายุมัธยฐาน*: 34 ปี (ผู้ชาย 33.2 ปี และผู้หญิง 34.8 ปี); *อัตราการเติบโต*: ร้อยละ 0.653; *อัตราเกิด*: การเกิด 13.01 คนต่อประชากร 1,000 คน; *อัตราตาย*: การตาย 6.47 คนต่อประชากร 1,000 คน[ii]

ชนชาติ: ไทยร้อยละ 75 จีนร้อยละ 14 และอื่นๆ ร้อยละ 11

ภาษา: ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ (เป็นภาษาที่สอง) ภาษาของกลุ่มชนชาติต่างๆ และภาษาท้องถิ่น

ศาสนา: ศาสนาพุธ ร้อยละ 94.6, ศาสนาอิสลาม ร้อยละ 4.6, ศาสนาคริสต์ ร้อยละ 0.7 และอื่นๆ ร้อยละ 0.1

การศึกษาและการรู้หนังสือ: *อัตราการรู้หนังสือของผู้ใหญ่*: ร้อยละ 94 ของประชากรอายุมากกว่า 15 ปี สามารถอ่านและเขียนได้ (พ.ศ. 2546–2551); *อัตราการรู้หนังสือของเยาวชน*: (อายุระหว่าง 15-24 ปี) ร้อยละ 98 (พ.ศ. 2546-2550)[iii]

สวัสดิการ: ประเทศไทยใช้ระบบสวัสดิการสังคมระบบประกันสังคม

ผลิตภัณฑ์มวลรวม: 2.6% มูลค่า 26,377 ล้านเหรียญสหรัฐ ในพ.ศ. 2552; -2.2% ในปี พ.ศ. 2553[iv]

สรุปภาพรวมของรัฐบาล:

- **ฝ่ายบริหาร:** ประเทศไทยเป็นระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ โดยรัฐสภามาจากการเลือกตั้ง เป็นประเทศที่มีระบบแบบหลายพรรคการเมือง แต่การจัดตั้งรัฐบาลขึ้นอยู่กับพรรคที่ได้รับคะแนนเสียงข้างมาก

- **ฝ่ายนิติบัญญัติ:** ประเทศไทยมีสภานิติบัญญัติที่เรียกว่าสภาอันประกอบด้วย 2 สภา: วุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎร ทั้งนี้สมาชิกวุฒิสภาได้รับการเลือกตั้งจากแต่ละจังหวัด และสมาชิกที่เหลือจะได้รับการสรรหาโดยคณะกรรมาธิการสรรหาสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะถูกเลือกตั้งระบบลงคะแนนและระบบบัญชีรายชื่อ

- **ฝ่ายตุลาการ:** ประเทศไทยแบ่งศาลออกเป็นสี่ศาล: *ศาลยุติธรรม* (ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และ ศาลฎีกา รวมทั้งศาลประเภทต่างๆ เช่น ศาลล้มละลายกลาง ศาลแรงงาน ศาลเยาวชนและครอบครัว และศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง) *ศาลรัฐธรรมนู ศาลปกครอง และ ศาลทหาร*

การเข้าร่วมเป็นสมาชิกองค์การระหว่างประเทศและให้สัตยาบันในสนธิสัญญาสิทธิมนุษยชน: ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกในองค์การระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์การสหประชาชาติ และสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งนี้ประเทศไทยได้ลงนามในอนุสัญญาสิทธิมนุษยชนต่างๆ ดังนี้ อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ หรือ CERD กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง หรือ ICCPR กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม หรือ ICESCR อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ หรือ CEDAW อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี หรือ CAT อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก หรือ CRC และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ หรือ CRPD

ข. สรุปภาพรวม

ราชอาณาจักรไทยตั้งอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเป็นหนึ่งในผู้ก่อตั้งสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ ASEAN ซึ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2511 ระบบกฎหมายไทยตั้งอยู่บนระบบประมวลกฎหมายและเป็นอิทธิพลมาจากระบบกฎหมายจารีตประเพณี โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยถือว่าเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ซึ่งสูงกว่ากฎหมายอื่นๆ พระราชกฤษฎีกา กฎการปกครอง กฎระเบียบ และข้อบังคับ ตั้งแต่ช่วงกลางศตวรรษที่ 14 ประเทศไทยอยู่ภายใต้ระบอบการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์จนกระทั่งเกิดการปฏิวัติขึ้นเป็นครั้งแรกในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ในปี พ.ศ. 2475 หลังจากการปฏิวัติได้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นการปกครองระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับแรกของประเทศ เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2475 (พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475) หลังจากนั้นธรรมนูญชั่วคราวก็ได้เปลี่ยนเป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรก ได้ประกาศใช้เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 และพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ทรงเป็นกษัตริย์พระองค์แรกภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย

การปฏิวัติสยามได้เปลี่ยนแปลงให้เกิดความสว่างเรืองรองให้กับอนาคตของหลักนิติธรรมและการปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย ดังจะเห็นได้จากพระหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ที่ได้พระราชทานแก่ประชาชนก่อนที่จะทรงเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกภายใต้การปกครองระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ โดยมีใจความว่า *"ข้าพเจ้ามีความเต็มใจที่จะสละอำนาจอันเป็นของ ข้าพเจ้าอยู่แต่เดิมให้แก่ราษฎรโดยทั่วไป แต่ข้าพเจ้าไม่ยินยอมยกอำนาจทั้งหลายของข้าพเจ้าให้แก่ผู้ใดคณะใดโดยเฉพาะเพื่อใช้อำนาจนั้นโดยสิทธิขาด และโดยไม่ฟังเสียงอันแท้จริงของราษฎร"* [v]

ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ประเทศไทยอยู่ภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของประเทศ อำนาจของพระมหากษัตริย์ถูกจำกัดอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ และพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขสูงสุดของประเทศ ทั้งนี้หลักนิติธรรมควรจะจำกัดการใช้อำนาจโดยพลการและอธิบายถึงสิ่งที่พระมหากษัตริย์ทรงกระทำและหลักปฏิบัติของอำนาจฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการภายใต้การปกครองระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ [vi]

ตลอดระยะเวลา 78 ปีของระบอบประชาธิปไตย ได้มีการประกาศใช้ แก้ไข เช่นเดียวกับการยกเลิกรัฐธรรมนูญหลายๆ ฉบับ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญมาแล้วทั้งสิ้น 18 ฉบับ [vii] (ฉบับปัจจุบันคือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับที่ 18 ซึ่งประกาศใช้ในเดือนสิงหาคม ปี พ.ศ. 2550 หรือ รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2550) และเกิดการรัฐประหารขึ้น (เป็นการยึดอำนาจครั้งล่าสุด เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549) ความน่าเชื่อถือของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยถูกแทรกซึมโดยคณะรัฐประหารที่ได้กระทำเพื่อผลประโยชน์ของตนเองมากกว่าผลประโยชน์ของประชาชน [viii] และที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งจำนวนรัฐธรรมนูญ (และความถี่ของรัฐประหาร) เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงความไม่มั่นคงทางการเมืองในประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2473 เป็นต้นมา รัฐประหารที่เกิดขึ้นหลายต่อหลายครั้งในประเทศไทยได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ในวงกว้างดังจะเห็นได้จากการแทรกซึมหลักนิติธรรมในประเทศไทย และด้วยเหตุนี้รัฐธรรมนูญในประเทศไทยควรแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางอำนาจที่เป็นจริงมากกว่าความชอบธรรมทางการเมือง [ix]

ประเด็นสำคัญของการเปลี่ยนแปลงประเทศคือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ฉบับที่ 16 (รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 ซึ่งถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ดีที่สุดในประเทศไทยเท่าที่เคยมีมา รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวถูกเรียกว่าเป็น *'รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน'* เป็นรัฐธรรมนูญที่มีเจตนารมณ์เพื่อคุ้มครองสิทธิของบุคคลและเป็นการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย นอกจากนี้ยังทำให้ประเทศไทยได้มีโอกาสที่ดีที่จะการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายในด้านหลักปฏิบัติทางการปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการก่อตั้งศาลปกครองและมาตการอื่นๆ เพื่อปกป้องการผูกขาดของการบริหารราชการ

รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 ถูกยกเลิกในปี พ.ศ. 2549 หลังจากคณะรัฐประหารยึดอำนาจจากรัฐบาลชั่วคราวของนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตรเพื่อล้มล้างรัฐบาลและยุติบทบาทของสภา คณะรัฐมนตรี และศาลรัฐธรรมนูญ จากนั้น คณะรัฐประหารได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549 ซึ่งเป็นร่างรัฐธรรมนูญก่อนที่จะได้มาซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับถาวร

ในปี พ.ศ. 2550 รัฐธรรมนูญที่ร่างโดยคณะกรรมาธิการซึ่งได้แต่งตั้งโดยคณะรัฐประหารและนำมาบังคับใช้เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2550 ซึ่งย้ำถึงความสำคัญของอำนาจอธิปไตยของปวงชนชาวไทย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (มาตรา 3) และพระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจนั้นทั้งทางสภานิติบัญญัติแห่งชาติ คณะรัฐมนตรี และศาล

หลักนิติธรรมยังคงเป็นที่ยอมรับในรัฐธรรมนูญตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ในรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2550 ได้ย้ำถึงความสำคัญของหลักนิติธรรมดังที่ได้ปรากฏดังนี้: *"ปฏิบัติหน้าที่สภานิติบัญญัติแห่งชาติ คณะรัฐมนตรี ศาล และหน่วยงานของรัฐให้อยู่ภายใต้หลักนิติธรรม"*[x] ยิ่งไปกว่านั้น มาตรา 78 ยังกำหนดว่า *"ดำเนินการให้หน่วยงานทางกฎหมายที่มีหน้าที่ให้ความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการของรัฐตามกฎหมายและตรวจสอบการตรากฎหมายของรัฐดำเนินการอย่างเป็นอิสระ เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปตามหลักนิติธรรม"*

และเพื่อให้เป็นไปตามหลักของการแยกอำนาจในรัฐธรรมนูญ อำนาจในการออกกฎหมายเป็นอำนาจของฝ่ายนิติบัญญัติ โดยปกติแล้วเป็นการดำเนินการโดยสภานิติบัญญัติแห่งชาติ อย่างไรก็ตาม ในกรณีฉุกเฉิน รัฐบาลอาจจะเห็นชอบผ่านกฎหมายตามเงื่อนไขที่ว่ากฎหมายดังกล่าวจะต้องมีพิจารณาเห็นชอบโดยไม่ชักช้า[xi] ด้วยเหตุนี้ ฝ่ายบริหารมีสิทธิที่ตรากฎหมายและบังคับใช้ก่อนที่จะเข้าสู่กลไกของสภานิติบัญญัติ

ถึงแม้ว่าจะมีการยอมรับในหลักนิติธรรม ประเทศไทยก็ยังคงต้องเผชิญกับปัญหาการระเมิดกฎหมายอยู่เสมอ โดยเฉพาะปัญหาความขัดแย้งในภาคใต้ของประเทศไทย ในช่วงระยะเวลา 7 ปีที่ผ่านมา ปัญหาความขัดแย้งในภาคใต้ก่อให้เกิดยอดผู้เสียชีวิตทั้งสิ้น 4,370 คน (พลเรือน 3,825 คน ทหาร 291 คน และตำรวจ 254 คน) เด็กกำพร้าจำนวน 5,111 คน และหญิงหม้ายอีก 2,188 คน[xii] ตามที่ปรากฏในรายงานของสำนักงบประมาณ ประเทศไทยได้จัดสรรงบประมาณมูลค่ากว่า 14.5 ล้านบาทเพื่อแก้ปัญหาในช่วงระยะเวลาระหว่างปี พ.ศ. 2547-2555[xiii] ทั้งนี้ รัฐบาลได้ประกาศให้พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งยะลา ปัตตานี และนราธิวาชเป็นพื้นที่สถานการณ์ฉุกเฉินในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2548 และ ได้ประกาศใช้พระราชกำหนดว่าด้วยการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 (พ.ร.ก. ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548) ภายใต้มาตรา 218 ของรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา สถานการณ์ฉุกเฉินก็เป็นประเด็นหลักในหลักนิติธรรม ในแง่พ.ร.ก. ฉุกเฉิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบังคับใช้ พ.ร.ก. ฉุกเฉินและกฎอัยการศึกในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้[xiv] ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 จำนวนคดีเกี่ยวกับความมั่นคงมีกว่า 7,680 คดีที่เกิดขึ้นในพื้นที่ภาคใต้ ซึ่งในจำนวนคดีเหล่านี้ได้ยกฟ้องไปกว่า 5,296 คดีเพราะไม่มีผู้ต้องสงสัย

ไม่นานมานี้ ได้มีการพิพากษาลงโทษความผิดของ *ดารณี ชาญเชิงศิลปกุล* ในการปราศัยหมิ่นก้าวล่วงเกินพระมหากษัตริย์ และกรณีของ จีรนุช เปรมชัยพร ผู้อำนวยการเว็บไซต์ประชาไทยข่าวสารออนไลน์ ซึ่งอยู่ระหว่างรอดำเนินคดี รวมทั้งความล้มเหลวในการแก้ปัญหาและการได้รับการยกเว้นการลงโทษในกรณีของ *สมชาย นีละไพจิตร*[xv] และ *อิหม่ามยะผา กาเซ็ง* ซึ่งยังคงเป็นประเด็นที่ท้าทายของหลักนิติธรรมในสังคมไทย

ในระหว่างเกิดการประท้วง (เดือนเมษายน – พฤษภาคม พ.ศ. 2553) รัฐบาลได้ประการสถานการณ์ฉุกเฉินในเขตกรุงเทพมหานคร และอีก 17 จังหวัด ทั้งในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลาง รัฐบาลได้ปราบปรามกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงในกรุงเทพมหานคร[xvi] เป็นผลให้เกิดผู้เสียชีวิตกว่า 91 คน และกลุ่มผู้ชุมนุมมากกว่า 2,100 คนได้รับบาดเจ็บ เหตุการณ์ในครั้งนี้ยังคงเป็นประเด็นข้อสงสัยสำหรับความศักดิ์สิทธิ์ของหลักนิติธรรมในประเทศไทย[xvii] ทั้งนี้ รัฐบาลได้ยุติสถานการณ์ฉุกเฉินในเขตกรุงเทพมหานครและจังหวัดต่างๆ แต่ยังคงเหลือไว้ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งยะลา ปัตตา นี และนราธิวาส ในวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2553

ในอดีตที่ผ่านมา ประเทศไทยได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนมากมาย โดยประเทศไทยออกเสียงสนับสนุนปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights หรือ UDHR) ในปี พ.ศ. 2491 และอย่างค่อยเป็นค่อยไป ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นสมาชิกอนุสัญญาสิทธิมนุษยชนที่สำคัญอีก 7 ฉบับ: อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ (the Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination หรือ CERD) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (the International on Civil and Political Rights หรือ ICCPR) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights หรือ ICESCR) อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (the Convention on the Elimination of all forms of Discrimination Against Women หรือ CEDAW) อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยะรรมหรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (the Convention Against Torture, and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment หรือ CAT) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (the Convention on the Rights of the Child หรือ CRC) และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (the Convention on the Rights of Persons with Disabilities หรือ CRPD). ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกในหลายๆ อนุสัญญา แต่ก็ได้ค่อยๆ ถอนตัวออกจากอนุสัญญาบางฉบับ ในปัจจุบันนี้ยังคงเหลือก็เฉพาะแต่บางอนุสัญญา เช่น สิทธิของสตรีด้วยการเลือกปฏิบัติอย่างเป็นธรรมในครอบครัว หรือ CEDAW สิทธิที่จะได้รับสัญชาติและสิทธิของเด็กผู้ลี้ภัยในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก หรือ CRC หรือสิทธิของตัวเองในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง หรือ ICCPR และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม หรือ ICESCR[xviii] และในฐานะที่เป็นประเทศภาคีของคณะอนุกรรมการ ประเทศไทยย่อมมีสิทธิที่จะดำเนินการการตามภาระหน้าที่ในระดับประเทศได้โดยผ่านการปรับเปลี่ยนกฎหมายภายในประเทศ หลังการเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านดุลาการภายใต้รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 แล้วนั้น ศาลยุติธรรมมีอำนาจหน้าที่มากยิ่งขึ้นที่จะคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของแต่ละบุคคล รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 ให้อำนาจแก่ศาลฎีกาในการพิจารณาพิพากษาคดีที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง รวมทั้งระงับสิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการสรรหาสมาชิกวุฒิสภา และศาลอุทธรณ์ก็มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง รวมทั้งการระงับสิทธิออกคะแนนเสียงลงคะแนนเลือกตั้งของการบริหารท้องถิ่น[xix] นอกจากนี้ ตามมาตรา 219 ศาลฎีกายังมีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีอุคคญาของเจ้าหน้าที่การเมือง โดยผ่านทางอำนาจเหล่านี้ รัฐธรรมนูญจะคุ้มครองสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองโดยวิธีการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายมากกว่า[xx] หลักนิติธรรมเป็นหลักปฏิบัติที่มีความสำคัญภายใต้นโยบายด้านกฎหมายและความยุติธรรมของรัฐบาลในปัจจุบัน ดังคำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ แถลงต่อรัฐสภา วันที่ 29 ธันวามคม พ.ศ. 2551 *"พัฒนากฎหมายให้เหมาะสมกับภาวะเศรษฐกิจ สังคม และการคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคล" เพื่อให้เป็นไปตามหลักนิติธรรม"* [xxi] และตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา รัฐบาลมักจะย้ำถึงความสำคัญของหลักนิติธรรม ไม่ว่าจะทั้งในประเทศหรือต่างประเทศ ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวปาฐกถาของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี ในงานประชุมนานาชาติ "แนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจไทย" ว่า *"...ประชาธิปไตยไม่ใช่เพียงแค่การเลือกตั้งและการใช้เสียงส่วนใหญ่เท่านั้น แต่ต้องให้หลักนิติธรรมที่มีความรับผิดชอบและโปร่งใส"*[xxii] ดังนั้น อำนาจการปกครองจะต้องยึดหลักนิติธรรม

ค. ตารางการบริหารกระบวนการยุติธรรม

ตัวบ่งชี้	รายละเอียด

จำนวนผู้พิพากษาในประเทศ	จำนวน (ต่อคน): 4,296[xxiii]
จำนวนทนายความในประเทศ	จำนวน (ต่อคน): 55,320[xxiv]
ค่าธรรมเนียม	ค่าธรรมเนียม 100 ดอลล่าร์สหรัฐ
ระยะเวลามาตรฐานในการอบรม	1-2 ปี
จำเป็นต้องมีหลักสูตรการอบรมหลังได้รับคุณวุฒิ	จำเป็น - หลักสูตรการอบรมโดยสถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม
ระยะเวลาโดยเฉลี่ยตั้งแต่การจับกุมจนถึงการพิจารณาคดี (คดีอาญา)	48 ชั่วโมง ถึง 7 วัน
ระยะเวลาโดยเฉลี่ยในพิจารณาคดี (เริ่มต้นตั้งแต่การเปิดคดี)	2-3 เดือน จนถึง 2-3 ปี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะและความซับซ้อนของคดี
การเปิดเผยการตัดสินคดีแก่สาธารชน	จำเป็น – เปิดเผยในรูปแบบการสรุปคดี
โครงสร้างการยื่นอุทธรณ์	ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา
จำนวนคดีก่อนการจัดตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (NHRC)	จำนวนต่อปี: 695 คดี (ปี พ.ศ. 2552)[xxv]
จำนวนการร้องเรียนการปฏิบัติงานของตำรวจ ผู้พิพากษา และหน่วยงานอื่นๆ ของรัฐ (ต่อปี) / จำนวนที่ได้รับการดำเนินการแก้ไข	จำนวนต่อปี: ก่อนที่การจัดตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (NHRC): ร้องเรียนการปฏิบัติงานของตำรวจจำนวน 96 ราย ผู้พากษาจำนวน 5 ราย และหน่วยงานของรัฐจำนวน 90 ราย (ปี พ.ศ. 2552)[xxvi] / ก่อนการจัดตั้งกองวินัย สำนักงานตำรวจแห่งชาติ: จำนวน 5,015 ราย (ปี พ.ศ. 2552)[xxvii]

ง. หลักปฏิบัติของประเทศโดยการประยุกต์หลักนิติธรรมเพื่อสิทธิมนุษยชน

1. รัฐบาล เจ้าหน้าที่ของรัฐ และหน่วยงานของรัฐมีความรับผิดชอบภายใต้กฎหมาย

1.1. อำนาจของรัฐบาลถูกกำหนดและจำกัดโดยรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายพื้นฐานอื่นๆ หรือไม่

การแบ่งแยกอำนาจจะอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ในปี พ.ศ. 2475 รัฐธรรมนูญชั่วคราวได้มอบอำนาจให้พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของประเทศ ทรงใช้อำนาจอธิปไตยให้สอดคล้องกับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญที่ผ่านความเห็นชอบจากสมาพันธ์ประชาชน (ฝ่ายนิติบัญญัติ) คณะกรรมการประชาชนแห่งสยาม (ฝ่ายบริหาร) และศาล (ฝ่ายตุลาการ) ตั้งแต่นั้นมา การแบ่งแยกอำนาจจะต้องกำหนดในรัฐธรรมนูญทุกๆ ฉบับ รวมทั้งรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2550 ซึ่งกำหนดในมาตราที่ 3 ทั้งนี้ ภายใต้รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2550 จะกำหนดให้ฝ่ายนิติบัญญัติ ซึ่งเรียกว่าสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ประกอบด้วยสมาชิกวุฒิสภาและสภาผู้แทนราษฎร ทั้งนี้ สมาชิกวุฒิสภาจะถูกเลือกตั้งมาจากแต่ละจังหวัด โดยสมาชิกหนึ่งท่านต่อหนึ่งจังหวัด และจำนวนสมาชิกทั้งสิ้นจะต้องเท่ากับบจำนวนจังหวัดในประเทศไทย[xxviii] ส่วนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะได้มาทั้งระบบการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิในเขตเลือกตั้งและระบบบัญชีรายชื่อ[xxix]

ฝ่ายบริหารประกอบด้วยพระมหากษัตริย์ ประมุขของประเทศ และนายกรัฐมนตรี ได้รับการแต่งตั้งจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีตำแหน่งเป็นหัวหน้ารัฐบาล ซึ่งโดยส่วนมากมักจะเป็นหัวหน้าพรรคการเมืองที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับเลือกมากที่สุดและให้พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งและจะมีวาระการทำงานทั้งสิ้น 4 ปี และจะดำรงตำแหน่งติดต่อกันเกินกว่า 8 ปีมิได้ [xxx] นอกจากนายกรัฐมนตรีแล้ว ยังมีคณะรัฐมนตรีผู้ซึ่งมีหน้าที่และความรับผิดชอบในการบริหารราชการแผ่นดิน[xxxi] ส่วนฝ่ายตุลาการมีอำนาจในการตัดสินคดี ประเทศไทยแบ่งศาลออกเป็นสี่ศาล: *ศาลยุติธรรม ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง และ ศาลทหาร* ทั้งนี้ *ศาลยุติธรรม* แบ่งออกเป็นสามชั้น คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และ ศาลฎีกา รวมทั้งศาลประเภทต่างๆ เช่น

ศาลล้มละลายกลาง ศาลแรงงาน ศาลเยาวชนและครอบครัว และศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง *ศาลรัฐธรรมนูญ* เป็นองค์อิสระที่จัดตั้งขึ้นภายใต้รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2550 ซึ่งมีอำนาจในการพิจารณาวินิจฉัยคดีรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติรัฐสภา พระราชกฤษฎีกา ร่างกฎหมาย อีกทั้งยังมีอำนาจแต่งตั้งและถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐ *ศาลปกครอง* มีอำนาจในการพิจารณาวินิจฉัยคดีปกครองของเจ้าหน้าที่ของรัฐ และ *ศาลทหาร* จัดตั้งขึ้นเพื่อชำระความที่เกี่ยวกับทหารและพลเรือนที่ถูกจับกุมในช่วงกฎอัยการศึก ภายใต้การปกครองระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญได้ย้ำความสำคัญของอำนาจอธิปไตยที่เป็นของประชาชนและพระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจทั้งสาม ฝ่าย นอกจากนี้ยังได้กำหนดหลักนิติธรรมเข้าไปในรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2550 ทั้งนี้ การปฏิบัติหน้าที่ของทั้งสามฝ่ายจะถูกกำหนดโดยหลักนิติธรรม หากการปกครองไม่เป็นไปตามระบอบประชาธิปไตย และหลักนิติธรรมไม่ได้ธำรงไว้ พระมหากษัตริย์อาจทรงเข้ามาแก้ไขให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ[xxxii] พระมหากษัตริย์อาจจะไม่พระราชทานความเห็นชอบในร่างรัฐธรรมนูญ หากท่านเห็นชอบเป็นอย่างอื่น[xxxiii] และอาจจะพระราชทานแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมตรีอื่นๆ[xxxiv] ดังจะเห็นได้จาก *เหตุการณ์ 14 ตุลาคม* ในปี พ.ศ. 2516 มีพระบรมราชโองการโปรดแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีหลังเกิดเหตุการณ์[xxxv] พระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจชี้ขาดหากการพิพากษาตัดสินไม่ยุติธรรมและรัฐธรรมนูญยังให้อำนาจในการพระราชทานอภัยโทษอีกด้วย[xxxvi]

รัฐธรรมนูญได้กำหนดและจำกัดอำนาจของแต่ละหน่วยงานของรัฐไว้อย่างชัดเจน อำนาจนิติบัญญัติรวมถึงอำนาจในการตราพระราชบัญญัติให้เป็นไปตามกระบวนการนิติบัญญัติ อำนาจในการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน อำนาจในการตรากฎหมาย อำนาจในการตราพระราชกำหนดฉุกเฉิน การประกาศสงคราม หรือการประการสถานการณ์ฉุกเฉิน และอำนาจฝ่ายตุลาการที่จะดำเนินคดีและพิจารณาพิพากษา ซึ่งอำนาจเหล่านี้ได้ถูกกำหนดและแบ่งแยกอำนาจไว้อย่างชัดเจน และจะถูกจำกัดและตรวจสอบโดยกลไกของรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ กลไกการตรวจสอบกำหนดให้ผู้ที่ดำรงตำแหน่งทางการเมืองแสดงความถูกต้องของทรัพย์สินและหนี้สินต่อคณะกรรมการการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) นอกจากนี้ ยังเป็นการป้องกันเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน ทั้งนี้ กลุ่มคนเหล่านี้จะต้องไม่ดำรงตำแหน่งหรือมีหน้าที่ในหน่วยงานของรัฐ หรือเป็นสมาชิกขององค์การบริหารท้องถิ่น หรือเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น[xxxvii] และยิ่งไปกว่านั้น รัฐธรรมนูญยังห้ามมิให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นเจ้าของกิจการด้านการสื่อสารมวลชน (มาตรา 48) และยังมีข้อห้ามสำหรับสมาชิกวุฒิสภา (มาตรา 116) รัฐมนตรี (มาตรา 174) ข้าราชการและพนักงงานของรัฐ (มาตรา 194) และผู้พิพากษา (มาตรา 197 205 และ 207) นอกจากนี้ การตรวจสอบอำนาจรัฐโดยใช้กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมของศาลยุติธรรม และศาลอื่นๆ เพื่อเป็นการจำกัดการแบ่งแยกอำนาจ

หนึ่งในเจตนารมณ์สำคัญของรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2550 คือการกำจัดการใช้อำนาจรัฐอย่างไม่เป็นธรรม ตามที่รัฐธรรมนูญได้กำหนดมาตราการในการป้องกันการผูกขาดอำนาจรัฐ ตัวอย่างเช่น การตราพระกฤษฎีกาฉุกเฉิน ศาลรัฐธรรมนูญจะเป็นผู้ตรวจสอบรัฐบาล (มาตรา 185) นอกจากนี้ ศาลปกครองได้ถูกกำหนดให้ใช้อำนาจตุลาการได้เช่นเดียวกับศาลยุติธรรม ในการตัดสินคดีพิพาทระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับเอกชน หรือระหว่างหน่วยงานของรัฐด้วยกัน[xxxviii]

1.2 กฎหมายพื้นฐานจะสามารถแก้ไขเพิ่มเติมหรือยับยั้ง โดยให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ได้กำหนดไว้ในกฎหมายพื้นฐานเพียงเท่านั้น

มาตรา 291 ได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ – ญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติม – ที่มีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือเปลี่ยนแปลงรูปของรัฐจะเสนอมิได้ – จะต้องได้รับการเสนอโดยคณะรัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และ/หรือวุฒิสมาชิก หรือผู้ซึ่งมีสิทธิลงคะแนนตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ[xxxix]

ญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมจะต้องเสนอเป็นร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมและให้สภานิติบัญญัติพิจารณาเป็นสามวาระ หากผ่านความเห็นชอบแล้ว ให้นำร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระมหากษัตริย์ให้ทรงลงพระปรมาภิไธยและประกาศในราชกิจจานุเบกษาใช้บังคับเป็นกฎหมายต่อไป ในการนี้ หากพระมหากษัตริย์ไม่ทรงเห็นชอบในร่างรัฐธรรมนูญ ทรงมีอำนาจยับยั้งร่างรัฐธรรมนูญนั้น

ดังจะเห็นได้จากการที่พระมหากษัตริย์ไม่ทรงลงพระปรมาภิไธยใน *พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในปี พ.ศ. 2535* เนื่องจากทรงเห็นว่าพระราชบัญญัติดังกล่าวอาจจะก่อให้เกิดความเสียหายอย่างมากจากหมิ่นประมาทจากสื่อมวลชนและหนังสือพิมพ์ [xl] นอกจากนี้พระมหากษัตริย์ทรงเป็นห่วงในเรื่องของการมีอิสระในการพูดในที่สาธาณะและสิทธิในข้อมูลข่าวสารต่าง [xli] ทั้งนี้ ตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ การยับยั้งของพระมหากษัตริย์นั้น หากรัฐบาลยืนยันด้วยเสียงข้างมากแล้ว ร่างพระราชบัญญัตินั้นก็สามารถนำมาประกาศใช้บังคับได้เสมือนดังว่าได้ทรงลงพระปรมาภิไทยแล้ว [Xlii]

การตราพระราชบัญญัติตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 142 ถึง 153 หากเป็นกรณีฉุกเฉินอันมิอาจหลีกเลี่ยงได้ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ที่จะรักษาความปลอดภัยของประเทศ ความปลอดภัยสาธารณะ หรือความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชาติ หรือป้องกันภัยพิบัติสาธารณะ พระมหากษัตริย์จะทรงตราพระราชกำหนดฉุกเฉินเพื่อบังคับใช้ดังเช่นพระราชบัญญัติได้ โดยหลักการและวิธีการอาจจะถูกระงับไว้ก่อน การตราพระราชกำหนดฉุกเฉินกำหนดให้อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 มาตรา 184 โดยกระทำได้เฉพาะเมื่อคณะรัฐมนตรีได้พิจารณาว่าเป็นเรื่องฉุกเฉินและเร่งด่วน อย่างไรก็ตาม คณะรัฐมนตรีจะเสนอพระราชกำหนดฉุกเฉินให้แก่รัฐสภาเพื่อพิจารณาโดยไม่ชักช้าในสมัยประชุมต่อไป

หากสภาผู้แทนราษฎรอนุมัติพระราชกำหนดฉุกเฉินแต่วุฒิสภาไม่อนุมัติ สภาผู้แทนราษฎรสามารถพิจารณายืนยันอนุมัติได้อีกครั้ง แต่หากคะแนนเสียงไม่มากกว่าครึ่งหนึ่งของสมาชิกทั้งหมดของจำนวนสมาชิกทั้งหมดที่มีอยู่ในสภาผู้แทนราษฎร ให้พระราชกำหนดฉุกเฉินนั้นตกไป ในทางตรงกันข้าม หากการยืนยันอนุมัติอีกครั้ง มีคะแนนเสียงมากกว่าครึ่งหนึ่งของสมาชิกทั้งหมดของจำนวนสมาชิกทั้งหมดที่มีอยู่ในสภาผู้แทนราษฎร ก็ให้มีผลบังคับใช้เป็นกฎหมายต่อไป โดยไม่กระทบกระเทือนกิจการที่ได้เป็นไปในระหว่างการใช้พระราชกำหนดนั้น อย่างเช่นพระราชกำหนดฉุกเฉิน

หลังจากนั้น การอนุมัติหรือไม่อนุมัติพระราชกำหนดฉุกเฉินให้นายกรัฐมนตรีประกาศในราชกิจจานุเบกษา ในกรณีอนุมัติให้มีผลตั้งแต่วันถัดจากวันที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา (โดยส่วนใหญ่แล้วจะอยู่ระหว่าง 30-60 วัน หลังจากประกาศใช้) การพิจารณาพระราชกำหนดฉุกเฉินโดยสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาในกรณียืนยันพระราชกำหนดฉุกเฉินจะต้องกระทำให้โอกาสแรกของการประชุมสภานั้นๆ

โดยหลักการนี้ หลักเกณฑ์และวิธีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญและกฎหมายพื้นฐานอื่นๆ เช่นเดียวกันกับการตราพระราชกำหนดฉุกเฉินที่กำหนดไว้ในญัตติของรัฐธรรมนูญ ดังนั้น การแก้ไขเพิ่มเติมอาจจะกระทำไปตามญัตติตามลำดับ เพราะฉะนั้นรัฐธรรมนูญอาจจะได้รับการแก้ไขเพิ่มเติมหรือยับยั้งนั้นขึ้นอยู่กับหลักเกณฑ์และวิธีการแก้ไขเพิ่มเติมที่ได้กำหนดไว้เป็นญัตติรัฐธรรมนูญ ที่ผ่านมา อาจจะมีบางสถานการณ์ที่รัฐธรรมนูญถูกยกเลิก นั่นก็คือหลังจากการเกิดรัฐประหาร ตามคำวินิจฉัยตัดสินของศาลฎีกาให้ถือว่าคณะรัฐประหารมีอำนาจที่จะเปลี่ยนแปลง แก้ไข และยกเลิกกฎหมายเพื่อให้การบริหารประเทศเป็นไปอย่างต่อเนื่อง หากไม่เป็นเช่นนั้น ประเทศชาติก็จะไม่สงบสุข (คำพิพากษาศาลฎีกา เลขที่ฎีกา 45/2496 และเลขที่ 1662/2505) [xliii] อย่างไรก็ตาม ศาลจะไม่ยอมรับการตรากฎหมายโดยกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น กฎหมายกำหนดบทลงโทษทางอาญาที่มีผลย้อนหลัง หรือกฎหมายที่กำหนดให้คณะกรรมการมีอำนาจพิจารณาลงโทษเสมือนเป็นศาล (คำพิพากษาศาลฎีกา เลขที่ฎีกา 921/2536) [xliv]

1.3 ภายใต้กฎหมาย เจ้าหน้าที่ของรัฐ และหน่วยงานของรัฐ รวมถึง ตำรวจและเจ้าหน้าที่ตุลาการ จะต้องรับผิดชอบต่อเจ้าหน้าที่ผู้ประพฤติมิชอบ รวมไปถึงการข่มขู่เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ส่วนบุคคล การปฏิบัตินอกเหนืออำนาจหน้าที่ และการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน

การปฏิรูปกฎหมายไทย พ.ศ. 2540 ได้กำหนดกลไกการทำงานสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐและหน่วยงานของรัฐในการจัดการของผู้ประพฤติมิชอบ การทุจริต การปฏิบัตินอกเหนืออำนาจหน้าที่ การละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน กลไกเหล่านี้จัดตั้งขึ้นโดยรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 คือ ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ผู้ตรวจการแผ่นดิน ศาลฎีกา แผนกคดีอาญา สำหรับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช)

ภายใต้กฎหมายไทย เจ้าหน้าที่ของรัฐและหน่วยงานของรัฐจะต้องมีความรับผิดชอบต่อการประพฤติมิชอบทั้งตามกฎหมายอาญาและพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้

าที่ พ.ศ. 2539 พระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาไว้หลายแนวทาง เช่น การชดใช้ค่าเสียหาย การดำเนินการระหว่างหน่วยงานบริหารราชการและภาคเอกชน หรือ หน่วยงานบริหารราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐ

ผู้เสียหายจะได้รับการชดใช้ค่าเสียหายจากหน่วยบริหารงานราชการ ศาลปกครองสามารถดำเนินการสอบสวนหาข้อเท็จจริงและพิจารณาตัดสินข้อโต้แย้งที่เกิดขึ้นจากการบริหารราชการของเจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมถึงการประพฤติมิชอบ และการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน ภายใต้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. 2552 ผู้ตรวจการแผ่นดินจะพิจารณาและสอบสวนหาข้อเท็จจริงตามคำร้องเรียนในกรณีการไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย หรือปฏิบัตินอกเหนืออำนาจหน้าที่ตามกฎหมายของข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือการปฏิบัติหรือละเลยไม่ปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ร้องเรียนหรือประชาชนโดยไม่เป็นธรรม การละเลยการปฏิบัติหน้าที่หรือการปฏิบัติหน้าที่โดยไม่ชอบด้วยกฎหมายขององค์กรตามรัฐธรรมนูญและองค์กรในกระบวนการยุติธรรม [xlv]

ภายใต้พระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2542 คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ตรวจสอบการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนของทั้งคณะกรรมการของรัฐและเอกชน หรือการละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน [xlvi] ตามสถิติการร้องเรียนของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในระหว่างพ.ศ. 2550 – 2552 ปรากฏว่า การละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการละเมิดสิทธิด้านความยุติธรรม และสิทธิในชีวิตและร่างกาย และพบว่ามากกว่าร้อยละ 60 เป็นการละเมิดสิทธิโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ [xlvii]

สำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) มีอำนาจที่จะดำเนินการกับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ร่ำรวยผิดปกติ หรือกระทำการทุจริต การปฏิบัติหน้าที่โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย รวมทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐและข้าราชการที่ได้สมรู้ร่วมคิดในการทำโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือการกระทำความผิดอื่นๆ

สำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) มีอำนาจที่จะตรวจสอบความถูกต้อง ข้อเท็จจริง รวมทั้งทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง แล้วส่งสรุปสำนวนไปยังศาลฎีกา แผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง [xlviii] ในระหว่างพ.ศ. 2549 และ พ.ศ. 2553 สำนักงานป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ได้รวบรวมสรุปสำนวนกว่า 39 คดีส่งให้กับแผนกคดีอาญา ตลอดระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมา คดีส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการทุจริตของนายทักษิณ ชินวัตร ภรรยา และรัฐมนตรีในรัฐบาลของนายทักษิณ (เลขที่คดี 1/2551-20/2551) [xlix] และในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2551 ศาลฎีกา แผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพิพากษาตัดสินจำคุกเป็นเวลา 2 ปีในข้อหาทุจริต [l] ปัจจุบันนี้ นายทักษิณได้อาศัยอยู่ในสหราชอาณาจักร [li]

การประพฤติมิชอบ การใช้อำนาจขู่เข็ญ และการใช้อำนาจเกินขอบเขตของกฎหมายของเจ้าหน้าที่มักจะถูกดำเนินการลงโทษโดยคณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้นของแต่ละหน่วยงาน เช่น คณะกรรมการข้าราชการพลเรือน คณะกรรมการตุลาการ และคณะกรรมการข้าราชการตำรวจ ในปี พ.ศ. 2552 กองวินัย สำนักงานตำรวจแห่งชาติ [lii] ได้สอบสวนการประพฤติมิชอบของตำรวจกว่า 5,015 ราย

2. กฎหมายและวิธีการจับกุม การคุมขัง และการทำโทษ ชอบด้วยกฎหมายและไม่กระทำโดยพลการ และธำรงไว้ซึ่งสิทธิขั้นพื้นฐาน ศักดิ์ศรี เสรีภาพ และความมั่นคง รวมทั้งความยุติธรรมของกฎหมาย

2.1 กฎหมายอาญาและวิธีการ รวมทั้งกฎการปกครอง วิธีการจับกุม หรือบทลงโทษได้เผยแพร่ต่อสาธารณชน สามารถเข้าถึงได้อย่างกว้างขวาง ทั้งเป็นข้อมูลที่ทันสมัยด้วยภาษาราชการหรือไม่

ในประเทศไทย มีกฎหมายและวิธีการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการคุมขังหรือการจับกุมโดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไทยและกฎการปกครองอื่นๆ เช่น กฎกระทรวงบนหลักเกณฑ์และวิธีการคุมขัง การจำคุก และการปล่อยตัวชั่วคราว ภายใต้รัฐธรรมนูญ ก่อนนำกฎหมายเสนอต่อรัฐสภาเพื่อพิจารณาอนุมัติกฎหมาย จะต้องทูลเกล้าให้พระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย หากพระมหากษัตริย์ทรงเห็นชอบด้วย และให้บังคับใช้ตามที่ได้ประกาศไว้ในราชกิจจานุเบกษา

กฎหมายทุกฉบับจะเขียนเป็นภาษาไทย ซึ่งเป็นภาษาราชการแต่เพียงภาษาเดียวของประเทศไทย และประชาชนจะอ่านและเข้าใจกฎหมายได้ง่าย นอกจากการประกาศไว้ในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ยังได้ประกาศไว้ในเว็บไซต์ของหน่วยงานราชการต่างๆ อีกด้วย ดังนั้น ทุกๆ คนจะสามารถเข้าถึงกฎหมายไทยได้อย่างเป็นวงกว้างและง่าย ไม่ว่าจะเป็นทั้งรูปแบบสำเนาที่พิมพ์ออกมาและแบบออนไลน์ สำเนาราชกิจจานุเบกษาสามารถสค้นหาได้โดยทั่วไปทั้งในห้องสมุดของมหาวิทยาลัยและหน่วยงานราชการต่างๆ หากเป็นรูปแบบออนไลน์ก็จะสามารถค้นหาได้จากเว็บไซต์ราชกิจจานุเบกษา <http://www.ratchakitja.soc.go.th> หรือเว็บไซต์สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา <http://www.krisdika.go.th>

2.2 กฎหมายเหล่านี้สามารถเข้าถึงและเข้าใจได้ ไม่มีผลย้อนหลัง ทุกคนสามารถนำไปใช้ได้อย่างเท่าเทียมกันหรือไม่

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น กฎหมายและวิธีการจับกุม การคุมขัง การลงโทษ จะถูกพิมพ์และประกาศไว้ในราชกิจจานุเบกษา รวมทั้งการเผยแพร่ทางเว็บไซต์ของหน่วยงานราชการ ดังนั้น ประชาชนทุกๆ คน จึงเข้าถึงกฎหมายและวิธีการได้ง่าย ทั้งนี้ อัตราการรู้หนังสือของผู้ใหญ่คิดเป็นร้อยละ 94 [liii] และหากผู้ถูกจับไม่เข้าใจภาษาไทย กฎหมายวิธีพิจารณาคดีอาญากำหนดให้มีการจัดหาล่ามแปลสำหรับผู้ถูกจับ [liv]

ภายใต้รัฐธรรมนูญไทย กฎหมายจะบังคับใช้หลังวันที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา โดยทั่วไปประมาณ 30-60 วันหลังการประกาศใช้ โดยทั่วไปกฎหมายจะต้องไม่มีผลย้อนหลัง รัฐธรรมนูญได้กำหนดว่า *บุคคลไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้*

และยิ่งไปกว่านั้น ประมวลกฎหมายอาญาของไทย หมวด 2 มาตรา 1 และ 2 ได้บัญญัติว่า *"ถ้าตามบทบัญญัติของกฎหมายที่บัญญัติในภายหลัง การกระทำเช่นนั้นไม่เป็นความผิดต่อไป ให้ผู้ที่ได้กระทำการนั้นพ้นจากการเป็นผู้กระทำผิด"* และ *"ถ้าได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษแล้ว ก็ให้ถือว่าผู้นั้นไม่เคยต้องคำพิพากษาว่าได้กระทำผิดนั้น ถ้ารับโทษอยู่ก็ให้การลงโทษนั้นสิ้นสุดลง"*

หลังจากการเกิดรัฐประหาร ก็ยังต้องเคารพต่อหลักการนี้ หัวหน้าคณะรัฐประหารไม่อนุญาตให้กระทำผิดกฎหมายหรือการบังคับใช้กฎหมายที่มีผลย้อนหลัง ศาลฎีกาจะไม่ยอมรับกฎหมายใดๆ ที่จะมีบทลงโทษทางอาญาที่มีผลย้อนหลัง ถึงแม้กฎหมายและวิธีการจะถูกพิมพ์เป็นภาษาไทยและประชาชนทุกคนก็สามารถเข้าถึงกฎหมายได้โดยง่าย แต่ในความเป็นจริงแล้ว กฎหมายนั้นจะเขียนไว้ด้วยภาษากฎหมายและศัพท์เฉพาะที่ไม่สามารถเข้าใจได้โดยง่ายสำหรับผู้ที่ขาดความรู้ด้านกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชนบทและผู้พลัดถิ่นฐาน [lv]

2.3 กฎหมายเหล่านี้ป้องกันการคุมขังโดยไม่ต้องดำเนินคดีในระหว่างหรือนอกสถานการณ์ฉุกเฉินหรือไม่

การจับกุมหรือการคุมขังจะต้องกระทำตามคำสั่ง หรือหมายศาล หรือเหตุอื่นๆ ที่กฎหมายบัญญัติ ศาลอาจจะมีคำสั่งหรือหมายศาลตามหลักเกณฑ์และวิธีการของประธานศาลฎีกา [lvi] โดยปกติแล้ว การคุ้มครองผู้ถูกจับและคุมขังโดยพลการ ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ของรัฐและเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่สามารถจับกุมได้โดยไม่มีหมายศาลหรือคำสั่งศาล ยกเว้นแต่ว่าจ้าหน้าที่ตำรวจอาจจะจับกุมโดยโดยไม่ต้องมีหมายศาลสำหรับการก่ออาชญกรรม [lvii] นอกจากนี้ ศาลจะออกหมายศาลเพื่อการจับกุม การคุมขัง

และการจำคุกได้เฉพาะเมื่อมีหลักฐานแสดงให้เห็นว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยได้กระทำความผิดและมีเหตุที่เชื่อได้ว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหลบหนีหรือมีการแทรกแซงพยาน[lviii]

โดยปกติแล้ว การจับกุมโดยไม่มีการปล่อยตัวชั่วคราวจะต้องกระทำภายใน 48 ชั่วโมงนับจากเวลาที่ผู้ถูกจับถูกนำตัวไปยังสถานีตำรวจ อย่างไรก็ตาม ตำรวจหรืออัยการอาจร้องขอให้ศาลออกหมายฝากขังได้นานถึง 48 วัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการลงโทษการกระทำความผิดหรือรูปคดี [lix]

อย่างไรก็ตาม พระราชกำหนดฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 สำหรับสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งยะลา นราธิวาช และปัตตานี ให้อำนาจแก่นายกรัฐมนตรีในการกระจายอำนาจให้เจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมายและลดหน้าที่ความรับผิดชอบต่อรัฐสภาและศาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งนายกรัฐมนตรีให้อำนาจแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ในการจับกุมและควบคุมตัวผู้ใดซึ่งต้องสงสัยว่าจะเป็นผู้ร่วมกระทำการให้เกิดสถานการณ์ฉุกเฉิน[lx] นอกจากนี้ยังให้อนุญาตให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจจับกุมและควบคุมตัวไว้ได้ไม่เกินเจ็ดวัน แต่อาจร้องขอต่อศาลเพื่อขยายเวลาดังกล่าวได้ถึงสามสิบวัน[lxi] ทั้งนี้วิธีการควบคุมตัวตามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะกระทำได้เฉพาะในช่วงท้ายของระยะเวลาของการกักกันนี้[lxii]

พระราชบัญญัติความมั่นคงภายในให้อำนาจแก่กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) ให้ปฏิบัติภารกิจต่อต้านการจลาจลในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ ป้องกันและปราบปรามยาเสพติด การลักลอบเข้าเมืองผิดกฎหมาย การค้ามนุษย์ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม[lxiii] พระราชกำหนดฉุกเฉินยังให้อำนาจการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน และมีอายุใช้บังคับสามเดือน แต่อาจขยายอายุดังกล่าวได้ (มาตรา 5)[lxiv] ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว รัฐบาลได้นำพระราชกำหนดฉุกเฉินมาปฏิบัติใช้อย่างต่อเนื่องในพื้นที่สามจังหวัดภาคใต้เพื่อจัดการความไม่สงบมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 ซึ่งการนำกฎหมายเหล่านี้มาปฏิบัติใช้ในชายแดนภาคใต้กว่า 5 ปีที่ผ่านมา ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงการขาดประสิทธิภาพของมาตรการภาครัฐในการจัดการปัญหาสถานการณ์ความไม่สงบในชายแดนภาคใต้

2.4 กฎหมายคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยจากการกระทำโดยพลการ หรือการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสม หรือการลงโทษ รวมทั้งการปฏิบัติโดยไร้ความปราณี การทรมาน การจับกุมโดยพลการ การคุมขังโดยปราศจากข้อหา หรือการฆ่าตัดตอนหรือไม่

ประเทศไทยได้ลงนามเป็นภาคีของอนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือย่ำยีศักดิ์ศรี และรัฐธรรมนูญตระหนักถึงการห้ามในเรื่องการทรมาน การกระทำที่โหดร้าย หรือการลงโทษด้วยวิธีการที่โหดร้ายหรือไร้ความปราณี ตามประมวลวิธีพิจารณาความอาญา *"ห้ามพนักงานสอบสวนกระทำการใดๆ ที่เป็นการหลอกลวง คุกคาม คำมั่นสัญญา ทรมาน บีบบังคับผู้ต้องหาหรือจำเลย"* [lxv] การจับกุม หรือการคุมขัง หรือการจำคุกจะสามารถกระทำได้ก็ต่อเมื่อมีคำสั่งศาลหรือหมายศาล ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันการจับกุมโดยพลการ จึงจำเป็นที่ต้องมีพยานหลักฐานที่เพียงพอให้แก่ศาล[xvi]

ถึงแม้ว่า การทรมานจะเป็นข้อห้าม แต่รายงานของศูนย์ข้อมูลกฎหมายเอเชียยังคงแสดงให้เห็นว่าการทรมานเป็นสิ่งที่กระทำอยู่เป็นประจำและเป็นที่ยอมรับได้ในประเทศไทย มักจะถูกกระทำโดยหน่วยงานความมั่นคง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติ [lxvii] โดยทั่วไปแล้ว ตำรวจมักจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำร้ายร่างกายเป็นประจำและก่อให้เกิดความอัปยศอดสูแก่ผู้ที่อยู่ในการพิทักษ์ดูแล

รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 ห้ามการจับกุมและคุมขังโดยพลการ แต่รัฐบาลก็ใช้กำลังจับกุมและคุมขังโดยพลการบ้างเป็นครั้งคราว องค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรด้านกฎหมายต่างๆ ก็ยังคงรายงานอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับการที่ตำรวจทรมานและทำร้ายร่างกายผู้ต้องสงสัยเพื่อให้สารภาพ [lxviii] เมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 หัวหน้าคณะปฏิวัติยกเลิกรัฐธรรมนูญและตรากฎอัยการศึก อดีตข้าราชการระดับสูง 4 คนถูกคุมตัวไว้โดยปราศจากข้อกล่าวหาใดๆ หลังจากนั้นก็ถูกปล่อยตัวในวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2549 [lxix]

ในประเทศไทย การฆ่าตัดตอนเป็นสิ่งที่ไม่สามารถกระทำได้ ถึงแม้ว่าตำรวจจะมีอำนาจอย่างมากล้นในการจัดการกับผู้ลี้ภายที่ต่อต้านการจับกุมหรือพยายามหลบหนี [lxx] ด้วยเหตุนี้ เจ้าหน้าที่ได้นำวิธีการฆ่าตัดตอนออกมาดำเนินการเพื่อเป็นการป้องกันตัวหรือป้องกันผู้ต้องสงสัยหลบหนีเพียงเท่านั้น [lxxi] โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เจ้าพนักงานจะต้องสอบสวนดำเนินการหาสาเหตุการเสียชีวิตตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 150 ในปี พ.ศ. 2546 มีการฆ่าตัดตอนผู้ค้ายาเสพติดและมีผู้ต้องสงสัยกว่า 1,300 รายในช่วงของการรณรงค์ "สงครามยาเสพติด" ของนายทักษิณ การรณรงค์นี้เป็นหนึ่งเหตุผลของการทำรัฐประหาร ในปี พ.ศ. 2549 [lxxii] และเมื่อวันที่ 14 ธันวาคม กรมสอบสวนคดีพิเศษ กระทรวงยุติธรรม ได้ดำเนินการสอบสวนคดีฆ่าตัดตอนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ "สงครามยาเสพติด" พ.ศ. 2546 แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าไม่มีผู้ใดถูกนำเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเลยจนกระทั่งบัดนี้ [lxxiii]

ศาลจะต้องมีหลักฐานที่สมเหตุสมผลก่อนที่จะออกหมายศาลเพื่อกักขังหรือจำคุกผู้ต้องหาหรือจำเลย ถ้ามิเช่นนั้นแล้วจะถือว่าเป็นการกักขังที่ผิดกฎหมาย เช่น ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิที่จะได้รับ*หมายศาล* กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาตระหนักถึงสิทธิที่จะได้รับ*หมายศาล* ในกรณีที่ผู้ที่ถูกคุมขังคดีอาญาหรือคดีอื่นๆ ที่มิชอบด้วยกฎหมาย ตามกฎหมายแล้ว ตัวผู้ถูกคุมขัง อัยการ พนักงานสอบสวน หัวหน้าเรือนจำ และเจ้าหน้าที่เรือนจำ หรือคู่สมรส หรือญาติของผู้ถูกคุมขังมีสิทธิที่จะยื่นคำร้องต่อศาลในการพิจารณาคดีความผิดอาญา ศาลจะดำเนินการพิจารณาคดีโดยไม่ชักช้าและหากผู้ถูกคุมขังไม่มีความผิดด้วยกฎหมาย ศาลจะสั่งให้ปล่อยตัวผู้ถูกคุมขังทันทีโดยไม่ชักช้า [lxxiv]

2.5 กฎหมายเหล่านี้บัญญัติหลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์หรือไม่

ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะต้องถูกสันนิษฐานว่าบริสุทธิ์เสมอจนกว่าจะสามารถได้พิสูจน์ความผิด กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองยอมรับหลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์และได้รับการยืนยันตามรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งก่อนคำพิพากษาอันถึงที่สุดผู้ต้องหาหรือจำเลยจะต้องไม่ถูกปฏิบัติเสมือนว่าเป็นนักโทษ [lxxv] นอกจากนี้ เฉพาะบุคคลที่ได้รับข้อกล่าวหาการกระความผิดในชั้นศาลเท่านั้นจึงจะถูกเรียกว่าผู้ต้องหาหรือจำเลย และบุคคลที่ยังไม่ได้รับข้อกล่าวหาในชั้นศาลก็ถูกเรียกว่าผู้ถูกกล่าวหา [lxxvi]

ไม่มีบทบัญญัติใดในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ยืนยันชัดเจนเกี่ยวกับหลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ อย่างไรก็ตาม ประมวลกฎหมายยังตระหนักถึงเหตุสมควรสงสัยหรือไม่ ผู้ต้องหาหรือจำเลยกระความผิดหรือไม่ ยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้ผู้ต้องสงสัย ดังนั้น หลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จึงได้รับการยืนยันโดยบทบัญญัติดังกล่าว [lxxvii]

ผู้ถูกจับอาจจะได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว [lxxviii]
หลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จะเป็นสิ่งสะท้อนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาคดีความที่ผู้ถูกจับจะต้องถูกปล่อยตัวโดยไม่ชักช้า โดยทั่วไปแล้ว ผู้ถูกจับจะอยู่ในความดูแลไม่เกิน 48 ชั่วโมงนับจากเวลาที่เดินทางมาถึงสถานีตำรวจ แต่จะไม่นานเกินกว่า 7 วัน

2.6 ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับการเข้าถึงที่ปรึกษาทางกฎหมายตามที่ได้เลือกโดยทันที และมีสิทธิที่จะให้ที่ปรึกษาเป็นตัวแทนในทุกขั้นตอนที่สำคัญของการดำเนินคดีหรือไม่ ศาลได้มอบหมายตัวแทนที่มีอำนาจสำหรับผู้ต้องหาหรือจำเลยผู้ที่ไม่สามารถจ่ายค่าทนายได้หรือไม่ ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับทราบสิทธินี้ หากพวกเขาไม่มีผู้ช่วยเหลือด้านกฎหมายหรือไม่

รัฐธรรมนูญบัญญัติสิทธิสิทธิให้ทนายหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำ [lxxix] กฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีความอาญาจะเป็นสิ่งจำเป็นหลังจากการจับกุม ผู้ถูกจับ

หรือผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิขอพบและปรึกษาทนายและมีสิทธิให้ทนายหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำ [lxxx] นอกจากนี้ ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิที่จะรับทราบสิทธิเหล่านี้ในขณะที่ถูกจับ [lxxxi]

ผู้ถูกกล่าวหามีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายจากทนาย รวมทั้งสิทธิที่จะเลือกทนายได้เอง ทนายจะเป็นตัวแทนในการไต่สวนมูลฟ้องเบื้องต้นหรือการสอบสวนในชั้นศาล [lxxxii] ก่อนที่จะเริ่มต้นนัดสืบคดีความอาญา หากผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีทนาย ศาลจะต้องแต่งตั้งทนาย ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับโทษสูงสุดคือการประหารชีวิต หรือมีอายุ 18 ปีหรือต่ำกว่า ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หากผู้ต้องหาหรือจำเลยอายุ 18 ปี หรือต่ำกว่า ก่อนที่จะแจ้งให้ทราบความผิด พนักงานสอบสวนจะต้องสอบถามว่ามีทนายหรือไม่ หากผู้ต้องหาหรือจำเลยร้องขอ จะต้องมีการแต่งตั้งทนาย [lxxxiii] ศาลจะเป็นผู้จ่ายค่าทนายตามกฎกระทรวงยุติธรรม อย่างไรก็ตาม ค่าทนายจะน้อยมาก และขึ้นอยู่กับความยุ่งยากซับซ้อนของคดี โดยอัตราค่าทนายจะอยู่ระหว่าง 2,000 ถึง 10,000 บาท

ในกรณีของคนยากจนที่ไม่สามารถจ่ายค่าที่ปรึกษากฎหมายได้ พวกเขาจะได้รับสิทธิในการหาที่ปรึกษาทางกฎหมายโดยผ่านหน่วยงานบริการช่วยเหลือด้านกฎหมาย โดยทั่วไปแล้ว ในประเทศไทยจะมีหลายๆ องค์กรที่คอยช่วยเหลือด้านกฎหมาย บางองค์กรได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือและเงินทุนจากรัฐบาล ในขณะที่อีกหลายๆ องค์กรได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือและเงินทุนจากธุรกิจเอกชน รัฐบาลมอบเงินทุนให้แก่สำนักงานช่วยเหลือด้านกฎหมาย ในหลายๆ ปีที่ผ่านมา รัฐบาลได้มีความพยายามอย่างมากที่ปรับปรุงและส่งเสริมวิชาชีพนักกฎหมายและพัฒนาระบบการให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมายในประเทศไทย

ในกรณีที่คนยากจนไม่ยินยอมที่จะหาที่ปรึกษาทางกฎหมายด้วยตนเองหรือไม่มีความสามารถจะหาที่ปรึกษาทางกฎหมาย พวกเขามีสิทธิที่จะยื่นคำร้องต่อศาลและศาลมีอำนาจแต่งตั้งที่ปรึกษาทางกฎหมาย ที่ปรึกษาทางกฎหมายที่ได้รับการแต่งตั้งมีสิทธิที่จะได้รับเงินตอบแทนพิเศษและค่าใช้จ่ายต่างๆ ตามระเบียบปฏิบัติของคณะกรรมการบริหารงานยุติธรรม [lxxxiv]

นอกจากนี้ ภายใต้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในกรณีโทษประหารชีวิต หรือผู้ต้องหาหรือจำเลยอายุต่ำกว่า 18 ปี พนักงานสอบสวนต้องถามผู้ต้องหาหรือจำเลยว่ามีทนายหรือไม่ หากไม่มี จะต้องมีการแต่งตั้งทนาย [xxxv] ทนายที่ได้รับการแต่งตั้งมีสิทธิที่จะได้รับเงินตอบแทนพิเศษและค่าใช้จ่ายต่างๆ จากศาล ตามกฎของคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม [lxxxvi]

2.7 กฎหมายเหล่านี้ยืนยันถึงสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่จะได้รับทราบข้อกล่าวหาในเวลาที่เหมาะสม และมีเวลาเพียงพอสำหรับการจัดเตรียมการแก้ต่างและติดต่อกับที่ปรึกษาทางกฎหมายหรือไม่

ผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะรับทราบข้อกล่าวหา กฎหมายวิธีพิจาณาความอาญาบัญญัติว่า *"หลังถูกจับกุมแล้ว ผู้ถูกจับกุมจะถูกส่งตัวไปยังสถานนีตำรวจโดยไม่ชักช้าและพนักงานสอบสวนจะแจ้งให้ผู้ถูกจับรับทราบข้อกล่าวหาและรายละเอียดสาเหตุของการจับกุมให้ผู้ถูกจับรับทราบ"* [xxxvii] นอกจากนั้น ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยมาพบพนักงานสอบสวนตามหมายศาลหรือยอมเข้ามอบตัว พนักงานสอบสวนจะต้องแจ้งให้ทราบข้อกล่าวหา [xxxviii] ด้วยเหตุนี้ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญายืนยันถึงสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่จะต้องได้รับให้ทราบข้อกล่าวหา

ในกรณีความผิดทางอาญา รัฐธรรมนูญบัญญัติให้ผู้ต้องสงสัยหรือผู้ต้องหามีสิทธิในการต่อสู้คดีหรือการตรวจสอบหรือการแสดงหลักฐานที่สำคัญด้วยความช่วยเหลือทางกฎหมายจากทนาย [lxxxix] โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญายังยืนยันสิทธิในการติดต่อที่ปรึกษาทางกฎหมาย ซึ่งผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิที่จะพบและปรึกษาหารือทนาย และผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิที่จะติดต่อทนาย [xc] นอกจากนี้ ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิให้ทนายหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำ [xci] และแต่งตั้งทนายให้ดำเนินการแก้ต่างในทุกๆ ขั้นตอนของการดำเนินคดี

2.8 กฎหมายเหล่านี้ยืนยันสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ยื่นฟ้องได้โดนทันที การต่อสู้คดี การตรวจสอบ การมีที่ปรึกษาหรือไม่

ภายใต้รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2539 จนถึงฉบับปัจจุบัน รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2550 ตระหนักถึงสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างรวดเร็ว ตามที่ได้บัญญัติไว้ว่า "บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง *รวดเร็ว* และเป็นธรรม" [xcii] กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาย้ำสิทธิว่า 'นับแต่เวลาที่ได้รับทราบข้อกล่าวหา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการพิจารณาอย่างรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม' และได้บัญญัติอีกว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการตรวจสอบอย่างรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม [xciii]

นอกจากนี้ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดว่าการพิจารณาคดีและรับฟังหลักฐานจะต้องกระทำโดยเปิดเผยในศาลและต่อหน้าผู้ต้องหาหรือจำเลย [xciv] อย่างไรก็ตาม การพิจารณาคดีและรับฟังหลักฐานโดยไม่ได้กระทำต่อหน้าผู้ต้องหาหรือจำเลยก็ย่อมกระทำได้ หากผู้ต้องหาหรือจำเลยและทนายได้รับอนุญาตจากศาลไม่จำเป็นต้องแสดงตนในการพิจารณาคดีและรับฟังหลักฐาน แต่อย่างไรก็ตาม ศาลอาจสั่งไม่ต้องดำเนินการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยก็เป็นได้ เพื่อไม่ให้เป็นที่สนใจของประชาชน หรือเป็นการป้องกันความลับที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของประเทศ ถึงกระนั้นก็ตาม ให้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งในศาลโดยเปิดเผย

วิธีพิจารณาที่ไม่ได้ระบุไว้เป็นการเฉพาะในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะถูกควบคุมโดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง [xcv] ทั้งนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งกำหนดให้ทุกฝ่ายมีสิทธิที่จะแต่งตั้งที่ปรึกษาทางกฎหมายเพื่อตรวจสอบพยานและหลักฐาน และการอุทธรณ์คำพิพากษาตัดสินของศาล [xcvi] ด้วยเหตุนี้ ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิในการต่อสู้คดีและมีสิทธิตรวจสอบพยานและหลักฐาน หากผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีที่ปรึกษา ศาลก็จะแต่งตั้งที่ปรึกษาให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย [xcvii]

2.9 กฎหมายเหล่านี้เพียงพอที่จะให้สิทธิยื่นอุทธรณ์คำพิพากษาไปยังศาลที่สูงกว่าหรือไม่

ประเทศไทยใช้ระบบ 3 ศาล คือศาลยุติธรรม เป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวง เว้นแต่คดีที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายบัญญัติให้อยู่ในอำนาจของศาลอื่น ศาลยุติธรรมมี 3 ชั้น คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาตระหนักถึงสิทธิยื่นอุทธรณ์ ข้อเท็จจริง หรือข้อสงสัยไปยังศาลที่สูงกว่า ยกเว้นว่าการอุทธรณ์จะเป็นลักษณะต้องห้ามตามกฎหมาย [xcviii] เมื่อศาลชั้นต้นประกาศคำพิพากษาคดี ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิยื่นอุทธรณ์ไปยังศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาต่อไป [Xcix]

2.10 กฎหมายเหล่านี้ห้ามวิธีการบังคับให้สารภาพ และยืนยันสิทธิที่จะไม่พูดของผู้ต้องหาหรือจำเลยหรือไม่

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาห้ามการใช้วิธีการบังคับให้สารภาพ การตบตา การข่มขู่ การยั่วยุอารมณ์ หรือการทรมานเพื่อให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยยอมรับข้อกล่าวหา [c] อย่างไรก็ตาม กฎหมายพยานหลักฐานของไทยกำหนดว่าหลักฐานใดๆ ที่แสดงต่อศาลได้มาจากการยั่งยุอารมณ์ การให้คำมั่นสัญญา การข่มขู่ การตบตา หรือการได้มาโดยมิชอบด้วยกฎหมาย เป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้ [ci]

นอกจากนี้ พนักงานสอบสวนจะต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยทราบสิทธิที่จะไม่พูด หากผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่เต็มใจที่จะให้การใดๆ สิทธิที่จะไม่พูดเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา [cii] ระหว่างการพิจารณาคดี ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิที่จะไม่พูด โดยปฏิเสธที่จะให้การใดๆ [ciii]

2.11 กฎหมายเหล่านี้ห้ามมิให้บุคคลได้รับการพิจารณาและลงโทษอีกครั้ง สำหรับความผิดที่ได้พิจารณาตัดสินลงโทษแล้วหรือไม่

หลักกฎหมายทั่วไป *non bis in idem* หมายถึงกระทำกรรมความผิดครั้งเดียว ควรจะมีการพิจารณาและลงโทษได้เพียงครั้งเดียวเท่านั้น ซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธิพิจารณาความอาญา กฎหมายอาญาห้ามการลงโทษสำหรับการกระทำผิดที่เหมือนกัน รวมทั้งการกระทำความผิดนอกประเทศด้วย หากศาลในต่างประเทศตัดสินคดีเป็นที่สุดแล้ว ผู้กระทำผิดไม่ถูกดำเนินคดีอีกครั้งในประเทศไทย [civ] นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญายังห้ามมิให้พิจารณาคดีสองครั้งสำหรับการกระทำความผิดที่เหมือนกัน *"สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไปเมื่อคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้อง"* นั่นหมายความถึงว่าจะมีการพิจารณาอีกครั้งหรือลงโทษอีกครั้งสำหรับความผิดที่ได้รับการตัดสินลงโทษแล้ว ย่อมทำมิได้

2.12 กฎหมายเหล่านี้ให้สิทธิในการดำเนินการแก้ไขการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพหรือไม่

ภายใต้รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2550 บัญญัติสิทธิของผู้เสียหายและทนายในมาตรา 40(5) *"ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญามีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็นให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ"* ความเสียหายที่ได้รับ ไม่ว่าจะเป็นการสูญเสียทรัพย์สิน การบาดเจ็บทางด้านร่างกาย การเสียชีวิต และการบาดเจ็บทางด้านจิตใจ ดังนั้น จึงเป็นความชอบธรรมที่จะได้รับการชดใช้ที่สมเหตุสมผล ซึ่งอาจจะเป็นการได้ทรัพย์สินคืน การได้รับค่าทดแทนจากอันตรายและการสูญเสีย และค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น หรือการชดใช้ที่เป็นคำสั่งศาล ภายใต้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นคำร้องค่าทดแทนจากการกระทำที่เป็นเหตุแห่งการเสียชีวิต การบาดเจ็บทางร่างกายและจิตใจ การสูญเสียอิสระภาพ การเสียชื่อเสียง และความเสียหายแก่ทรัพย์สมบัติ ซึ่งเกิดจากผู้กระทำผิด [cv]

ผู้เสียหายจะต้องไม่เข้าไปร่วมใน *partie civile* ซึ่งเป็นวิธีการที่ผู้เสียหายในคดีอาญาสามารถฟ้องร้องดำเนินคดีทางแพ่งต่อผู้กระทำผิดในเวลาเดียวกัน การดำเนินการเดียวกันกับการดำเนินคดีอาญา อย่างไรก็ตาม วิธีพิจารณาความอาญาอนุญาตให้อัยการ ในความผิดบางกรณี (เช่น การลักขโมย การฉกชิงวิ่งราว การปล้นทรัพย์ การละเมิดลิขสิทธิ์ การขู่กรรโชก การฉ้อโกง การต้มตุ๋น การยักยอก และการรับของโจร) เรียกร้องทรัพย์สินหรือราคาที่สูญเสียไปเนื่องจากกระทำความผิดคืนได้ ผู้เสียหายอาจจะฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาได้ แต่ก็เป็นการยากที่ผู้เสียหายจะได้รับค่าชดเชยอย่างพอเพียง หรือทั้งหมด ทั้งนี้เป็นเพราะว่าไม่สามารถระบุและนำผู้กระทำผิดคดีอาญามาเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้ นอกจากนี้ ผู้กระทำผิดอาจจะไม่มีเงินพอที่จะจ่ายค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายได้ หรือผู้เสียหายเองก็มาสามารถรวบรวมหลักฐานได้เพียงพอ

นอกเหนือจากการเรียกค่าเสียหายจากผู้กระทำผิดโดยตรงแล้ว ผู้เสียหายมีสิทธิได้รับค่าชดเชยจากรัฐให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

3. ขั้นตอนที่กฎหมายบัญญัติและบังคับใช้ สามารถเข้าถึงได้ มีความเสมอภาค มีประสิทธิภาพ และนำมาปฏิบัติใช้ได้อย่างเท่าเทียมกัน

3.1 การตราพระราชบัญญัติเปิดเผยให้ประชาชนทราบหรือไม่

การตราพระราชบัญญัติโดย คณะรัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ศาลหรือองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ หรือผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ทั้งนี้จะกระทำภายในระยะเวลาที่กำหนดในรัฐธรรมนูญ หลังจากนั้น นำร่างพระราชบัญญัติเสนอต่อสภา

สภาผู้แทนราษฎรมีหน้าที่พิจารณาเป็นลำดับแรกและอนุมัติ แล้วจึงเสนอร่างพระราชบัญญัติต่อวุฒิสภา วุฒิสมาชิกจะพิจารณาร่างภายในหกสิบวัน และหากวุฒิสมาชิกเห็นชอบด้วยกับสภาผู้แทนราษฎร นายกรัฐมนตรีจะนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายแก่พระมหากษัตริย์ภายในยี่สิบวันนับแต่วันที่ได้รับร่างพระราชบัญญัติจากรัฐสภา และเมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว จึงให้ใช้เป็นกฎหมายได้

รัฐธรรมนูญกำหนดให้การตราพระราชบัญญัติต้องเปิดเผยให้ประชาชนทราบและให้ประชาชนสามารถเข้าถึงได้โดยสะดวก[cvi] ทุกคนสามารถเข้าถึงการร่างพระราชบัญญัติได้โดยทางเว็บไซต์ <http://www.senate.go.th> และร่างพระราชบัญญัติและบันทึกการประชุมก็จะถูกโอนข้อมูลลงเว็บไซต์ที่สามารถเข้าถึงได้ทั่วโลก

3.2 การร่างกฎหมายและบันทึกการประชุมการตราพระราชบัญญัติจะเปิดเผยให้ประชาชนทราบหรือไม่

ตามที่ระบุไว้ข้างต้น ประชาชนจะสามารถเข้าถึงการตราพระราชบัญญัติได้โดยสะดวก ขณะที่ร่างพระราชบัญญัติถูกเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร ประชาชนทุกคนจะสามารถที่จะได้รับร่างกฎหมายสำหรับการตราพระราชบัญญัติได้ทางเว็บไซต์รัฐสภา http://www.parliament.go.th เว็บไซต์วุฒิสภา <http://www.senate.go.th> หรือเว็บไซต์สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา<http://www.krisdika.go.th>. นอกจากจะชมการถ่ายทอดสดผ่าน web-cast ของรัฐสภา http://www.parliament.go.th หรือทางเว็บไซต์วุฒิสภา <http://www.senate.go.th> ประชาชนทุกคนที่ไม่สามารถชมการถ่ายทอดสดได้ ก็สามารถเข้าถึงการร่างพระราชบัญญัติแบบวันต่อวันได้จากรายงานการประชุมพิจารณาผ่านทางเว็บไซต์

3.3 เป็นการไม่เลือกปฏิบัติและไม่มีการกำหนดขอบเขตหรือไม่

คดีอาญาอาจนำมาสู่การฟ้องร้องโดยผู้เสียหาย และการสอบสวนจะกระทำโดยพนักงานสอบสวนพิเศษ กรมสอบสวนคดีพิเศษ กระทรวงยุติธรรม[cviii] หลักการสอบสวน หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายจะส่งมอบคดีและผู้ต้องหาให้แก่อัยการ เพื่อนำคดีเสนอต่อศาล (ในประเทศไทย อัยการมีอำนาจที่จะสอบสวนในเบื้องต้น) นอกจากนี้ ผู้เสียหายมีสิทธิมีส่วนร่วมกับอัยการในทุกๆ ขั้นตอน

ก่อนที่จะมีการพิจารณาตัดสิน คดีอาญา อาจจะถูกถอนฟ้องได้ทุกเวลา แต่หาก เป็นการถอนฟ้องความผิดที่ยอมความกันได้ การถอนฟ้องจะต้องมีหนังสือยินยอมจากผู้เสียหาย อย่างไรก็ตาม การถอนฟ้องสามารถกระทำได้ทั้งความผิดที่ยอมความกันได้และความผิดที่ยอมความกันไม่ได้ หากผู้เสียหายถอนฟ้องความผิดที่ยอมความกันไม่ได้ จะนำคดีดังกล่าวมาฟ้องร้องอีกไม่ได้[cx]

ในคดีแพ่ง โจทก์จะเป็น*ผู้มีอำนาจในการฟ้องคดี (locus standi)* โจทก์อาจจะยื่นฟ้องคดีต่อศาลแพ่ง และใน "คดีอุทลุม" บุคคลไม่สามารถยื่นฟ้อง (ไม่ว่าจะเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญา) ต่อบุพการีได้ แต่อัยการจะเป็นผู้ยื่นฟ้องแทน

ในแผนกอาญา ศาลสูงสุด สำหรับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง คดีจะถูกยื่นฟ้องโดยคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นฎีกาต่อศาลสูงสุด หากคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติไม่ยื่นฎีกาการสอบสวนคดี หรือการสอบสวนคดีเป็นไปอย่างล่าช้า หรือการสอบสวนคดีโดยไม่มีมูลเหตุเบื้องต้น[cxiii]

ศาล ผู้ตรวจการแผ่นดิน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ หรือผู้เสียหายอาจจะเป็นผู้ยื่นฟ้องคดีผ่านศาลรัฐธรรมนูญ ศาลอาจยื่นความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายรัฐธรรมนูญต่อศาล และผู้ตรวจการแผ่นดินก็อาจจะยื่นคดีที่เกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญต่อศาลรัฐธรรมนูญ และหากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีความเห็นว่ากฎหมายจะเป็นอันตรายต่อสิทธิมนุษยชนตามที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ ก็อาจจะยื่นข้อสงสัยต่อศาลรัฐธรรมนูญเช่นกัน บุคคลผู้ถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพมีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาว่าญัตติในกฎหมายไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ

ตามหลักเกณฑ์และวิธีการของศาลรัฐธรรมนูญ บุคคลผู้ถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพจะยื่นคำร้องเรียนต่อศาล ผู้ตรวจการแผ่นดิน หรือคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ แต่หากไม่สามารถกระทำได้โดยผ่านสามช่องทางนี้ ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นฟ้องคดีต่อศาลปกครองเป็นการส่วนตัว [cxiv] นอกจากคดีจะถูกยื่นต่อผู้ตรวจการแผ่นดิน (มาตรา 245) และคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (มาตรา 257) แล้ว ศาลปกครองสามารถยื่นคดีในนามของผู้เสียหายก็เป็นได้ ทั้งนี้ให้เป็นไปตาม พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 และระเบียบของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2543

หลักเกณฑ์และวิธีการของศาลทหาร พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารอนุญาตให้อัยการทหาร หรือผู้เสียหายนำคดีฟ้องต่อศาลทหาร [cxvi]

3.4 การสืบพยานและการตัดสินคดีทำโดยเปิดเผยและจัดไว้ให้สำหรับผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องหรือไม่

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดว่าการพิจารณาหรือการสืบพยานในศาลให้ทำโดยเปิดเผย รวมทั้งให้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งในศาลก็ต้องทำโดยเปิดเผย [cxvii] ศาลอ่านคำพิพากษาให้คู่ความฟัง บุคคลที่ไม่มีประโยชน์เกี่ยวข้องจะไม่สามารถเข้าถึงคำพิพากษาฉบับสมบูรณ์ได้ แต่จะสามารถอ่านสรุปคำพิพากษาฎีกาได้จากเว็บไซต์ศาลฎีกา<http://www.deka2007.supremecourt.or.th/deka/web/search.jsp> ซึ่งได้จัดทำขึ้นเป็นสองรูปแบบ ทั้งการสรุปแบบสั้นและการสรุปแบบยาว หากบุคคลที่ไม่มีประโยชน์เกี่ยวข้องประสงค์ที่จะได้รับคำพิพากษาฉบับสมบูรณ์ ก็สามารถยื่นคำร้อง พร้อมระบุเหตุผล พร้อมด้วยค่าธรรมเนียม คำพิพากษาของศาลอื่นๆ เช่น ศาลปกครองและศาลรัฐธรรมนูญจะเผยแพร่ต่อสาธารณชน ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงคำพิพากษาของศาลเหล่านี้ได้ทางเว็บไซต์ศาลรัฐธรรมนูญ http://www.constitutionalcourt.or.th และเว็บไซต์ศาลปกครอง <http://www.admincourt.go.th>

3.5 ทุกคนมีความเสมอกันในกฎหมายและมีสิทธิได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยไม่เลือกปฏิบัติใดๆ

ความเสมอกันตามกฎหมาย การได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน และการไม่เลือกปฏิบัติใดๆ เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ บทบัญญัติทั่วไปตระหนักถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคต้องได้รับการคุ้มครอง คนไทยจะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันเป็นไปตามรัฐธรรมนูญ โดยไม่คำนึงถึง ถิ่นกำเนิด เพศ ศาสนา [cxviii] นอกจากนี้ ยังบัญญัติไว้ว่า *"บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน"* และ *"การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้"* [cxix]

ในความเป็นจริงแล้ว เมื่อพ.ศ. 2552 กลุ่มประท้วงเสื้อแดง (นิยมทักษิณ) บังคับผู้นำอาเซียนและประเทศภาคีออกจากสถานที่ประชุมที่เมืองพัทยา อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรีได้ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน ด้วยเหตุเกิดการปิดล้อมและความรุนแรงทั่วกรุงเทพฯ ศาลออกหมายจับกุมหัวหน้ากลุ่มประท้วงเสื้อแดง บ้างก็ถูกคุมตัว บ้างก็หลบหนี ในทางตรงกันข้าม เมื่อพ.ศ. 2551 กลุ่มประท้วงเสื้อเหลือง (ต่อต้านทักษิณ) ยึดทำเนียบรัฐบาลและสนามบินนานาชาติทั้งสองแห่งเป็นเวลานาน แต่กำไม่ถูกจับกุมแต่อย่างใด จนกระทั่งรัฐบาลถูกกดดันให้ศาลตัดสินชี้ขาด การสอบสวนก็เลื่อนอยู่บ่อยครั้งและใช้เวลาเนิ่นนานกว่าที่หัวหน้ากลุ่มเสื้อเหลืองจะถูกจับกุม

เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2553 ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาคดีพรรคประชาธิปัตย์เกี่ยวกับเงินสนับสนุนพรรคการเมืองและคำพิพากษาตัดสินว่าไม่มีความผิด นั่นหมายถึงว่าพรรคประชาธิปัตย์รอดพ้นจากการถูกยุบพรรค ในขณะที่ฝ่ายนิยมทักษิณได้รับคำพิพากษาตัดสินว่ามีความผิดเมื่อพ.ศ. 2550 และ พ.ศ. 2551 และถูกยุบพรรคทั้งสองครั้ง เป็นเหตุให้เกิดประเด็น 'ระบบยุติธรรมสองมาตรฐาน' มากยิ่งขึ้น และด้วยเหตุนี้ อาจจะทำให้เกิดการประท้วงมากยิ่งขึ้น

3.6 บุคคลมีความเสมอภาคและสามารถเข้าถึงสถาบันตุลาการได้โดยไม่การเรียกเก็บค่าธรรมเนียมที่ไม่สมเหตุสมผลหรือมีอุปสรรคใดๆ หรือไม่

เขตอำนาจศาลแบ่งเป็น 4 ส่วน คือศาลแพ่ง ศาลอาญา ศาลแขวง และศาลจังหวัด โดยศาลแขวงจะรับพิจารณาคดีที่มีมูลค่าการเรียกร้องไม่เกิน 300,000 บาท หรืออาจจะอัตราลงลงโทษทั้งจำทั้งปรับ โดยจำคุกไม่เกิน 3 ปี และปรับไม่เกิน 60,000 บาท ข้อแตกต่างระหว่างศาลแขวงกับศาลทั่วไปก็คือ จำนวนผู้พิพากษา ทั้งนี้ ศาลทั่วไปจะกำหนดให้มีผู้พิพากษา 2 คน แต่ศาลแขวงกำหนดให้มีผู้พิพากษาเพียงคนเดียว

เมื่อ พ.ศ. 2553 ประเทศไทยมีจำนวนศาลยุติธรรมทั้งสิ้น 232 แห่ง ในจำนวนนี้เป็นศาลชั้นต้น 221 แห่ง ศาลอุทธรณ์ 10 แห่ง และศาลฎีกา 1 แห่ง [cxx] ในระหว่างพ.ศ. 2549 ถึง 2551 มีการตั้งศาลขึ้นใหม่จำนวน 3 ศาลแห่งในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ลพบุรี และสงขลา [cxxi] นอกจากนี้ในประเทศไทยยังมีศาลเฉพาะ เช่น ศาลปกครอง ศาลปกครองศาลชั้นต้น 11 แห่ง ศาลปกครองสูงสุด 1 แห่ง และศาลรัฐธรรมนูญอีก 1 แห่ง

ค่าธรรมเนียมไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงความยุติธรรมคดีอาญา เพราะว่าไม่มีค่าธรรมเนียมศาลสำหรับคดีอาญา สำหรับคดีแพ่งนั้น จะเรียกเก็บค่าธรรมเนียมร้อยละ 2 ของจำนวนที่เรียกร้องค่าเสียหาย ซึ่งเป็นจำนวนเงินที่ค่อนข้างสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับคนจน [cxxii] นอกจากนี้ยังอุปสรรคอื่นๆ อีกเช่น การบริการด้านความยุติธรรม ซึ่งเป็นเรื่องที่ซับซ้อนมากๆ และจำเป็นต้องมีความรู้ด้านกฎหมายอีกด้วย ปัญหาเหล่านี้ล้วนเป็นอุปสรรคสำหรับคนยากจนที่จะเข้าถึงศาล [cxxiii] อย่างไรก็ตาม คนยากจนอาจจะเข้าถึงความยุติธรรมโดยผ่านศูนย์ช่วยเหลือทางกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สภาทนายความแห่งประเทศไทย

3.7 มีการบังคับใช้กฎหมายที่มีประสิทธิผล เป็นธรรม และเสมอภาคหรือไม่ บุคคลที่แสวงหาความยุติได้รับการช่วยเหลือที่เหมาะสมหรือไม่

ภายใต้รัฐธรรมนูญ คนไทยทุกคนได้รับความเสมอภาคเท่าเทียมกันและทุกคนมีสิทธิได้รับความคุ้มครองเสมอภาคกัน คนไทยทุกคนมีสิทธิได้รับความยุติธรรมเสมอภาคกัน ประเทศไทยให้สิทธิแก่ชาวไทยมุสลิมที่อยู่ในสี่จังหวัดภาคใต้ คือ สตูล ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส ประเทศไทยไม่มีศาลศาสนาอิสลาม หรือศาลชาเรีย แต่มีรัฐบัญญัติศาลยุติธรรม (กฎหมายองค์กรศาล) ที่เหมาะสมกับคดีครอบครัวและมรดก ผู้พิพากษาชาวมุสลิมเรียกว่า "ดาโต๊ะยุติธรรม" หรือที่รู้จักกันในนาม "อิหม่าม" หรือ "กาดิ" เป็นผู้นำชุมชนชาวมุสลิม พระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัด ปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล พ.ศ. 2489 ประกาศใช้เมื่อพ.ศ. 2489 สำหรับคดีครอบครัวและมรดกของชาวไทยมุสลิม เหตุผลในการตัดสินใจใช้กฎหมายอิสลามก็เป็นเพราะความจริงที่ว่ากว่าร้อยละ 80 ของประชากรที่อาศัยในสี่จังหวัดภาคใต้เป็นชาวไทยมุสลิม และจะนำกฎหมายอิสลามมาบังคับใช้ก็ต่อเมื่อคู่ความเป็นชาวไทยมุสลิมด้วยกัน การตัดสินของดาโต๊ะยุติธรรมถือเป็นสิ้นสุด

คนยากจนมีสิทธิได้รับความช่วยเหลืออย่างเสมอภาคในการเข้าถึงศาล ซึ่งเป็นความช่วยเหลือของหน่วยงานความช่วยเหลือทางกฎหมายโดยสภาทนายความแห่งประเทศไทย สำนักงานช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายโดยสภาทนายความแห่งประเทศไทยจัดตั้งขึ้นเมื่อพ.ศ. 2538 เป็นไปตามพระราชบัญญัติทนายความ โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อช่วยเหลือและจัดหาการบริการช่วยเหลือทางกฎหมายในแก่คนยากจนหรือคนกลุ่มพิเศษ เป็นการบริหารงานโดยสภาทนายความแห่งประเทศไทยภายใต้การควบคุมดูแลของคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย โดยมีหน้าที่ให้คำปรึกษาและคำแนะนำทางกฎหมาย และจัดกิจกรรมเผยแพร่กฎหมาย โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย นอกจากนี้ยังให้คำปรึกษาสายด่วนด้านกฎหมายตั้งแต่วันจันทร์ถึงวันศุกร์ และบริการช่วยเหลือทางกฎหมายผ่านเว็บบอร์ดอีกด้วย และคนยากจนยังสามารถขอความช่วยเหลือจากเนติบัณฑิตยสภาและสำนักงานอัยการสูงสุดได้อีกด้วย

สำนักงานช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายต้องอาศัยทนายความอาสา ซึ่งทนายความอาสาได้รับค่าตอบแทนตามกฎภายใต้พระราชบัญญัติทนายความ ทั้งนี้ เงินทุนของสำนักงานช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายจะถูกจัดสรรมาจาก 4 แหล่ง คือ งบประมาณแผ่นดิน (ประมาณ 50 ล้านบาทต่อปี) สภาทนายความแห่งประเทศไทย (ร้อยละ 10 ของรายได้) เงินบริจาคจากประชาชน และดอกเบี้ยที่ได้รับจากแหล่งเงินทุนทั้งสามดังที่กล่าวมา

ตามข้อมูลที่บันทึกไว้ระหว่างพ.ศ. 2551 ถึง พ.ศ. 2552 สำนักงานช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายให้การช่วยเหลือจำนวน 54,620 คดีในพ.ศ. 2552 และจำนวน 57,356 คดี ในพ.ศ. 2551 และอีกจำนวน 6,955 คดีที่ได้รับพร้อมตัวแทนทางกฎหมาย [cxxiv] อย่างไรก็ตาม สำนักงานช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายยังเผชิญกับจำนวนคดีที่มากมายและความท้าทายอีกด้วย ปัญหาหลักก็คือจำนวนทนายความอาสาที่มีอยู่น้อยเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนคดีที่มีอยู่มากมาย และอีกทั้งเงินทุนที่มีอยู่น้อยไม่เพียง พอต่อการดำเนินงาน นอกจากนี้ จำนวนทนายความในท้องถิ่นยังคงมีจำนวนน้อย มีจำนวนทนายความที่ขึ้นทะเบียนเป็นสมาชิกสภาทนายความแห่งประเทศไทยมีจำนวน 55,320 คน [cxxv] ซึ่งดูเหมือนจะเพียงพอ แต่พื้นที่ชนบทยังขาดระบบการช่วยเหลือทางกฎหมายและขาดแคลนทนายความ [cxxvi]

3.8 กฎหมายมีประสิทธิผลต่อการเรียกร้องค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายคดีอาญาหรือการละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือไม่
ผู้เสียหายเหล่านี้ได้รับข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิหรือกลไกการเรียกร้องค่าเสียหายหรือไม่

สิทธิที่จะดูแลผู้เสียหายและพยานภายใต้รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2550 และประมวลกฎหมายวีพิจารณาความอาญา ทั้งนี้ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกร้องค่าชดเชยความเสียหายทั้งจากผู้กระทำผิดตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและจากรัฐตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544

การเรียกร้องค่าชดเชยความเสียหายจากผู้กระทำผิด อัยการอาจจะกระทำในนามของผู้เสียหาย ในความเป็นจริงแล้ว เป็นการยากที่จะได้รับค่าเสียหาย เพราะว่าผู้เสียหายก็ต้องการความช่วยเหลือจากทนาย และระยะเวลาในการดำเนินคดีก็ล้วนเป็นสิ่งขัดขวางในขั้นตอนการปฏิบัติ ดังนั้น จึงเป็นความยากลำบากที่ผู้เสียหายจะได้รับค่าชดเชยที่เพียงพอ หรือได้รับค่าชดเชยทั้งหมดจากผู้ที่กระทำผิด อย่างไรก็ตาม การเรียกร้องค่าชดเชยจากรัฐน่าจะได้ผลมากกกว่า ภายใต้พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 ผู้เสียหายก็คือผู้ที่ได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิตหรือร่างกายหรือจิตใจเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น ความผิดที่กระทำต่อผู้เสียหาย เช่น ความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายซึ่งเป็นเหตุให้เสียชีวิตหรือบาดเจ็บ ความผิดฐานทำให้แท้งลูก และความผิดฐานทอดทิ้งเด็ก คนเจ็บป่วยหรือคนชรา คำร้องอาจจะถูกส่งให้คณะกรรมการโดยผ่านสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม หรือ สำนักงานกิจการยุติธรรมในแต่ละจังหวัดภายในหนึ่งปีนับตั้งแต่ได้รับแจ้งกระทำผิดต่อผู้เสียหาย [cxxvii]

ผู้เสียหายคดีอาญาจะได้รับข้อมูลที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการละเมิดกฎหมายและกลไกการเรียกร้องค่าเสียหายโดยผ่านสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม รวมทั้งเว็บไซต์ของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ <http://www.rlpd.moj.go.th>.

3.9 กฎหมายกำหนดให้อัยการ ผู้พิพากษา และพนักงานตุลาการใช้มาตรการเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่พยานและผู้เสียหาย (หรือตัวแทน) คุ้มครองการแทรกแซงที่มิชอบด้วยกฎหมายและมั่นใจว่ามีความปลอดภัยจากการคุกคาม ขู่ขวัญ และการตอบโต้ ทั้งกับพยานและครอบครัว ไม่ว่าจะก่อน ระหว่าง และหลังการดำเนินการตามกระบวนยุติธรรมหรือไม่

ภายใต้รัฐธรรมนูญ พยานและผู้เสียหายมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนยุติธรรม พระราชบัญญัติคุ้มครองในคดีอาญา พ.ศ. 2546 กำหนดการคุ้มครองพยานในคดีอาญาทั้งมาตรการทั่วไปและมาตรการพิเศษ และ การเรียกร้องค่าตอบแทน และค่าใช้จ่ายให้แก่พยาน นอกจากนี้ยังมีสำนักงานคุ้มครองพยาน ที่จัดตั้งขึ้นในพ.ศ. 2546 เพื่อดำเนินการเกี่ยวกับการคุ้มครองพยาน

ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ว่าด้วยแนวทางในการปฏิบัติต่อพยาน พ.ศ. 2548 กำหนดให้ปฏิบัติต่อพยานด้วยความสุภาพ ไม่เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมและคำนึงถึงวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่น อีกทั้งค่าตอบแทนและอำนวยความสะดวกให้แก่พยาน รวมถึงมาตรการความปลอดภัยสำหรับพยานและครอบครัว ทั้งก่อน ในระหว่าง และหลังการเบิกความเป็นพยาน ทั้งนี้

พยานมีสิทธิขอความคุ้มครองมาตรการพิเศษทั้งก่อนและหลังการเบิกความ และศาลจะจัดค่าตอบแทนให้แก่พยาน ผู้เสียหายก็คือพยานที่สำคัญมีสิทธิได้รับความคุ้มครองเหมือนกับพยานทั่วไป

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้แก้ไขโดยรวมวิธีการใหม่สำหรับการสอบปากคำเด็กซึ่งเป็นผู้เสียหายจากการละเมิดสิทธิ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการละเมิดสิทธิภายในประเทศ ทั้งนี้อนุญาตให้ผู้เสียหายมีอัยการ นักจิตวิทยา และนักสังคมสงเคราะห์อยู่ด้วยในระหว่างสอบปากคำ หรืออาจจะมีการนำวิธีประชุมทางไกลมาใช้สอบพยาน เพื่อเลี่ยงการเผชิญหน้ากับผู้กระทำผิด [cxxviii] นอกจากนี้ พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ยังกำหนดให้มีมาตรการการพิจารณาค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา

4. การบริหารความยุติธรรมโดยความรู้ความสามารถ ความเป็นกลาง ความเป็นอิสระ

4.1 การแต่งตั้ง การเลื่อนตำแหน่ง การมอบหมายงาน ระเบียบวินัย และการให้ออกจากตำแหน่งของอัยการ ผู้พิพากษา เจ้าหน้าที่ตุลาการเป็นไปอย่างอิสระหรือไม่

ก่อนหน้านี้ การดำเนินงานฝ่ายตุลาการกระทำโดยกระทรวงยุติธรรม จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2543 ฝ่ายตุลาการถูกแบ่งแยกออกเป็นสัดส่วนจากกระทรวงยุติธรรม ประธานศาลฎีกาทำหน้าที่เป็นหัวหน้าฝ่ายตุลาการ ศาลมีอิสระที่จะบริหารงานสำนักงานฝ่ายตุลาการ ซึ่งมีอำนาจและหน้าที่สนับสนุนการพิจารณาคดีงานฝ่ายปกครอง งานฝ่ายตุลาการ รวมทั้งความร่วมมือจากหน่วยงานรัฐบาลอื่นๆ [cxxix] นอกจากนี้ มีความเป็นอิสระของฝ่ายตุลาการและได้รับความมั่นคงตามหลักนิติธรรม ทั้งนี้ การสิ้นวาระตำแหน่งผู้พิพากษาก็ต่อเมื่อ เสียชีวิต พิการ ลาออก เกษียนและการก่อให้เกิดความเสียซึ่งเกิดจากการบ่งพร่องในการปฏิบัติหน้าที่

มาตรา 197(2) ของรัฐธรรมนูญได้ย้ำถึงอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดีของผู้พิพากษาดังนี้ *"ผู้พิพากษาและตุลาการมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปโดยถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม ตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย"* และ *"การโยกย้ายผู้พิพากษาและตุลาการโดยไม่ได้รับความยินยอมจากผู้พิพากษาและตุลาการนั้น จะกระทำมิได้ เว้นแต่เป็นการโยกย้ายตามวาระตามที่กฎหมายบัญญัติ เป็นการเลื่อนตำแหน่งให้สูงขึ้น เป็นกรณีที่อยู่ในระหว่างถูกดำเนินการทางวินัยหรือตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา เป็นกรณีกระทบกระเทือนต่อความยุติธรรมในการพิจารณาพิพากษาคดี หรือมีเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นอื่นๆ อันไม่อาจก้าวล่วงได้"* [cxxx]

นอกจากรัฐธรรมนูญแล้ว ยังมีกฎหมายบางฉบับกำหนดความเป็นอิสระของฝ่ายตุลาการ เช่น กฎหมายองค์กรศาล พ.ศ. 2543 มาตรา 32 กำหนดความรับผิดชอบไม่ว่าจะเป็นการแต่งตั้ง การโยกย้าย และระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ

พระมหากษัตริย์จะทรงแต่งตั้งและถอดถอนผู้พิพากษา ในกรณีของศาลยุติธรรม คณะกรรมการตุลาการจะมีหน้าที่กำกับดูแลการแต่งตั้ง การเลื่อนตำแหน่ง และวินัยของผู้พิพากษา จากนั้นการแต่งตั้งและการถอดถอนผู้พิพากษาของศาลยุติธรรมจะต้องได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมก่อนจะนำทูลเกล้าพระมหากษัตริย์ ทั้งนี้ การเลื่อนตำแหน่ง การปรับขึ้นเงินเดือน และการลงโทษผู้พิพากษา ศาลยุติธรรมจะต้องได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการตุลาการ ศาลยุติธรรม [Cxxxi] ดังนั้น ฝ่ายตุลาการและหน้าที่การทำงานจึงแยกออกเป็นสัดส่วนออกจากฝ่ายนิติบัญญัติและการบริหารราชการ ผู้พิพากษาจะถูกควบคุมดูแลโดยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 และอาจจะให้ออกจากตำแหน่ง หากมีหลักฐานพิสูจน์พบการประพฤติมิชอบ ไร้ความสามารถ และความบกพร่องจากการเจ็บป่วย

ในทางปฏิบัติ มีตัวอย่างการถอดถอนผู้พิพากษา ดังเช่น เมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม พ.ศ. 2552 ผู้พิพากษาเพชรวรรต วัฒนพงศ์ศิริกุล ผู้พิพากษาสมทบแรงงานภาค 5 [cxxxii] มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ออกพ้นจากตำแหน่งเพราะเหตุบทบาทหน้าที่ไม่เหมาะสมในฐานะเป็นแกนนำกลุ่มเสื้อแดง พบการกระทำผิดกฎหมายตามมาตรา 15(7) พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน เมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2553

พระมหากษัตริย์ทรงโปรดเกล้าฯ ถอดถอนผู้พิพากษาทพพงศ์ ทำเนียบและผู้พิพากษาชัยฤกษ์ หิมพานต์ เพราะเหตุกระทำผิดร้ายแรงตามพระราชบัญญัติระเบียบงานตุลาการ [cxxxiv] เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2553 ผู้พิพากษาประยุทธ นิระพล ผู้พิพากษาศาลอาญาธนบุรี มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ออกพ้นจากตำแหน่งเพราะเหตุประพฤติตนไม่เหมาะสม [cxxxv] และในขณะนี้ คณะกรรมการตุลาการ ศาลยุติธรรม ได้ทูลเกล้าฯ ให้ทรงถอดถอนผู้พิพากษาสมศักดิ์ จันทกุล เพราะเหตุมีพฤติกรรมทางสังคมไม่เหมาะสมตามประมวลจริยธรรมของผู้พิพากษา [cxxxvi]

4.2 อัยการ ผู้พิพากษา และเจ้าหน้าที่ตุลาการได้รับการอบรม ทรัพยากร และค่าตอบแทนที่เหมาะสมกับหน้าที่ความรับผิดชอบหรือไม่ มีการจัดสรรงบประมาณสำหรับฝ่ายตุลาการและสถาบันยุติธรรมอื่นๆ เช่น ศาลอย่างไร

ผู้พิพากษาในประเทศไทยจะถูกคัดเลือกโดยคณะกรรมการตุลาการและได้รับการแต่งตั้งโดยพระมหากษัตริย์ นอกจากนี้ยังต้องมีคุณสมบัติ เช่น เป็นผู้ถือสัญชาติไทย ผ่านการสอบเนติบัณฑิต และมีอายุไม่ต่ำกว่า 25 ปี – ผู้สมัครจะต้องผ่านการสอบแข่งขันโดยคณะกรรมการ เมื่อได้รับการคัดเลือกจะต้องผ่านการฝึกหัดเป็นผู้พิพากษามาแล้วไม่น้อยกว่าหนึ่งปี ผู้สมัครที่สำเร็จการฝึกหัดจะต้องได้นับการอนุมัติจากคณะกรรมการและทูลเกล้าฯ พระมหากษัตรย์ทรงแต่งตั้งผู้พิพากษา [cxxxvii] อย่างไรก็ตามผู้พิพากษาใหม่ยังขาดประสบการณ์

การเป็นอัยการ จะต้องสำเร็จการศึกษาด้านกฎหมายและมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้โดยพระราชบัญญัติ ระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. 2521 เช่น สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีด้านกฎหมาย (นิติศาสตร์บัณฑิต) ถือสัญชาติไทย อายุไม่ต่ำกว่า 25 ปี ผ่านการสอบของเนติบัณฑิตยสภา รวมทั้งการสอบฝึกหัดเป็นอัยการ หลังจากสำเร็จการฝึกหัดเป็นอัยการ จะต้องเข้าร่วมการอบรมจากสำนักงานอัยการสูงสุดอย่างน้อย 1 ปี และจะต้องผ่านการประเมินจากคณะกรรมการอัยการเพื่อทดสอบว่าได้รับความรู้และความสามารถที่เหมาะสม และได้รับการแต่งตั้งให้เป็นอัยการผู้ช่วย [cxxxviii]

ดังนั้น จะต้องมีหน่วยงานที่รับผิดชอบในการฝึกอบรมสำหรับอัยการ ผู้พิพากษา และเจ้าหน้าที่ตุลาการ เช่น สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมสำหรับผู้พิพากษาและเจ้าหน้าที่ตุลาการ สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายอัยการสำหรับอัยการ สถาบันเหล่านี้มีหน้าที่ฝึกอบรมให้ความรู้ รวมทั้งจัดการประชุมทางวิชาการ การสัมนา และการบรรยายวิชาชีพแก่ผู้พิพากษา เจ้าหน้าที่ตุลาการ และอัยการ เมื่อเร็วๆ นี้ ศาลยุติธรรมได้จัดหลัดสูตรอบรมต่างประเทศเพื่อส่งเสริมการเข้าใจมุมมองของนานาชาติได้ดียิ่งขึ้น

โดยข้อมูลที่บันทึกไว้ ประเทศไทยจัดสรรงบประมาณเป็นประจำทุกปีแก่คณะตุลาการและสถาบันอื่นๆ เช่น ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง ศาลรัฐธรรมนูญ สำนักงานอัยการ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ตามที่ข้อมูลบันทึกไว้จากพ.ศ. 2549 ถึง พ.ศ. 2553 [cxxxix] ประเทศไทยจัดสรรงบประมาณร้อยละ 0.7 ของงบประมาณแผ่นดินสำหรับศาล ร้อยละ 0.3 สำหรับสำนักงานอัยการ ร้อยละ 3.8 สำหรับสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ร้อยละ 0.008 สำหรับคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และร้อยละ 0.04 สำหรับคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ และในปี พ.ศ. 2554 ได้จัดสรรงบประมาณแผ่นดินในอัตราเดียวกันสำหรับฝ่ายตุลาการและสถาบันยุติธรรมต่างๆ ประเทศไทยจัดสรรงบประมาณจำนวน 14.5 พันล้านบาท (ร้อยละ 0.7) สำหรับศาลยุติธรรม ศาลปกครอง และศาลอาญา จำนวน 6.4 พันล้านบาท (ร้อยละ 0.31) สำหรับสำนักงานอัยการ จำนวน 75 พันล้านบาท (ร้อยละ 3.62) สำหรับสำนักงานตำรวจแห่งชาติ จำนวน 182 ล้านบาท (ร้อยละ 0.008) สำหรับคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และจำนวน 1032.1 ล้านบาท (ร้อยละ 0.05) สำหรับคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ [cxl]

4.3 การดำเนินคดีในชั้นศาลมีลักษณะเป็นกลางและเป็นอิสระจากอิทธิพลที่ไม่เหมาะสมโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือการร่วมมือของเอกชนหรือไม่

ตามที่ได้ระบุไว้ก่อนหน้านี้ ความเป็นอิสระของคณะตุลาการที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ เพื่อคุ้มครองผู้พิพากษาจากแรงกดดันภายนอกหรืออิทธิพลจากหลายๆ แหล่ง ยิ่งปกว่านั้น ผู้พิพากษาจะเป็นข้าราชการการเมืองหรือดำรงตำแหน่งทางการเมืองมิได้ [cxli] มาตรการเหล่านี้ก็เพื่อป้องกันลักษณะที่ไม่เป็นกลางและอิทธิพลที่ไม่เหมาะสมโดยเจ้าหน้าของรัฐหรือการร่วมมือของเอกชน

อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ อิทธิพลของเจ้าหน้าที่ของรัฐและความร่วมมือของเอกชนในกระบวนการทางศาลยังมีให้เห็นอยู่บ่อยครั้ง ดังเช่น ในปี พ.ศ. 2550 ทนายของนายทักษิณ ชินวัตรและพรรคพวกได้พยายามติดสินบนจำนวน 2 ล้านบาทแก่เจ้าหน้าที่ศาล นั่นเป็นสิ่งที่เชื่อถือได้ว่าเป็นความพยายามที่จะเตรียมทางสำหรับการพิพากษา นอกจากนี้ ความน่าเชื่อถือของศาลรัฐธรรมนูญยังต้องเผชิญความท้าท้ายที่สำคัญในระหว่างการนับถอยหลังการตัดสินคดียุบพรรคประชาธิปัตย์ ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2553 จากคลิปวีดีโอ 5 ชุดแสดงให้เห็นถึงบทสนทนาระหว่างนายพสิษฐ์ ศักดาณรงค์ อดีตพนักงานศาลกับสองผู้พิพากษา ซึ่งถูกเผยแพร่บนเว็บไซต์ยูทูปโดย "ohmygod3009" [cxlii]

4.4 ทนายหรือผู้แทนที่ศาลเป็นผู้จัดหาเพื่อผู้ต้องหาหรือจำเลย พยาน และเหยื่อ ได้รับการอบรมพอเพียงและมีจำนวนพอเพียงหรือไม่

ดังที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ศาลมีหน้าที่ที่ต้องจัดหาทนายหรือที่ปรึกษากฎหมายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จะต้องจบได้รับนิติศาสตร์บัณฑิตจากมหาวิทยาลัยไทย เช่นเดียวกับจะต้องผ่านหลักสูตรอบรม 7-8 เดือนโดยสภาทนายความแห่งประเทศไทย หรืออาจจะเป็นทนายฝึกหัด 1 ปีในสำนักงานกฎหมายและผ่านการสอบของสภาทนายความก่อนที่สภาทนายความจะอนุญาตให้ปฏิบัติงาน หรืออาจจะเป็นเนติบัณฑิตไทย และเข้าอบรมหลักสูตรของเนติบัณฑิตยสภาอีก 1 ปี

ณ วันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2553 มีจำนวนทนายความที่ขึ้นทะเบียนเป็นสมาชิกของสภาทนายความแห่งประเทศไทยกว่า 55,320 คน ซึ่งเป็นจำนวนค่อนข้างมากเมื่อเทียบกับจำนวนผู้พิพากษา 4,296 คน และอัยการ 3,187 คน ทั้งนี้ได้ขึ้นทะเบียนเป็นทนายของรัฐเพียงแค่ 100 คนในแต่ละศาลซึ่งไม่เพียงพอ ศาลจะมอบหมายคดีให้ 3-5 คดีต่อปี และอาจจะจ่ายเงินค่าตอบแทนพิเศษประมาณ 2,000-10,000 บาทต่อคดี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม ส่วนใหญ่ทนายของรัฐจะเป็นผู้ชาย อายุระหว่าง 25-36 ปี มีประสบการณ์ไม่มาก ทนายความเหล่านี้จะได้รับประสบการณ์การทำงานมากขึ้น จากการที่ได้รับมอบหมายคดีต่างจากศาล [cxliii] วัตถุประสงค์ในการจัดหาทนายโดยศาลก็เพื่อจะคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลย

แต่ที่จริงแล้ว ทนายที่ได้รับแต่งตั้งจากศาลไม่สามารถคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลยได้ ตามที่ได้รับการร้องเรียนจากคณะกรรมาธิการสิทธิมนุษยชนแห่งเอเชีย พบว่ามีคดีมากมายที่การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเป็นความท้าทายหน้าที่ของทนายของรัฐและเป็นความล้มเหลวของพวกเขา [cxliv]

4.5 มั่นใจว่ากระบวนการทางกฎหมายและศาลจะคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลย อัยการ ผู้พิพากษา และเจ้าหน้าที่ตุลาการ ทั้งก่อนและหลังการพิจารณาคดี การบริหาร และการดำเนินงานด้านอื่นๆ หรือไม่ มั่นใจว่าประชาชนและผู้ได้รับผลกระทบจะได้รับการคุ้มครองในระหว่างการดำเนินการหรือไม่

ไม่มีหน่วยงานพิเศษที่จะรับผิดชอบความมั่นคงและการคุ้มครองอัยการ ผู้พิพากษา พนักงานตุลาการ รวมทั้งศาลด้วย อย่างไรก็ตาม กฎกระทรวงด้านความมั่นคงของชาติ พ.ศ. 2552 ได้กำหนดให้รัฐบาลทุกองค์กรมีกลไกในการรักษาความปลอดภัยของตนเอง [cxlv] ดังนั้น สำนักงานพนักงานตุลาการ สำนักงานอัยการสูงสุด รวมทั้งสำนักงานศาลยุติธรรม จะต้องจัดหาความปลอดภัยให้แก่ทั้งบุคลากรและสถาบัน นั่นหมายถึงว่ามีอำนาจที่จะจ้างบริษัทรักษาความปลอดภัยเพื่อคุ้มครอง

โดยปกติแล้ว ระบบความปลอดภัยสำหรับศาลจะต้องถูกจัดตั้งโดยบริษัทเอกชนที่จะจัดหาการป้องกันให้แก่บุคคลในศาล เจ้าหน้าที่ตำรวจในพื้นที่จะได้รับมอบหมายให้มาคุ้มครองเฉพาะในกรณีผู้พิพากษาถูกขู่คุกคามเท่านั้น ในบางกรณี หากผู้พิพากษาได้รับความเสี่ยง

ก็สามารถร้องขอระบบป้องกันความปลอดภัยพิเศษได้ มาตรการเหล่านี้เพียงพอต่อคดีแพ่งและคดีอาญาโดยทั่วไป แต่ไม่อาจเพียงพอต่อคดีที่สำคัญๆ ได้ เช่นอาจจะได้รับอิทธิพลจากการการแซกแทรงทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในชั้นศาลฎีกา[cxlvi]

เกิดกรณีผู้พิพากษาหรืออัยการถูกสังหาร ในปี พ.ศ. 2547 *ระพินทร์ เรือนแก้ว* ผู้พิพากษาศาลจังหวัดปัตตานี ผู้ถูกยิงเสียชีวิตที่จังหวัดปัตตานี [cxlvii] นอกจากนี้ อันตรายไม่ได้เกิดขึ้นกับตัวผู้พิพากษาหรืออัยการเท่านั้น แต่ยังเกิดขึ้นกับสมาชิกในครอบครัวอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากบางเหตุการณ์ที่ทั้งผู้พิพากษาหรืออัยการและครอบครัวได้ตกเป็นเหยื่อ ในปี พ.ศ. 2552 อุนิตา ลิ้มสินสมบูรณ์ ผู้พิพากษาสมทบจังหวัดพิษณุโลกและเป็นภรรยาของอธิบดีอัยการในสำนักงานอัยการสูงสุดถูกฆาตกรรมภายในบ้านพัก ในจังหวัดพิษณุโลก[cxlviii] หรือเมื่อวันที่ 23 กันยายน พ.ศ. 2553 ภรรยาของหัวหน้าอัยการในจังหวัดสุราษฎร์ธานีถูกยิงเสียชีวิตขณะโดยสารในรถประจำทางในจังหวัดราชบุรี [cxlix]

ประชาชน นักข่าว และบุคคลที่ได้รับผลกระทบก็จะได้รับการคุ้มครองจากศาล แต่มีข้อแม้บางประการ เช่น สิทธิของเหยื่อและพยานที่จะได้รับการคุ้มครองภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 การชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และกฎระเบียบอื่นๆ เช่น ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ว่าด้วยการคุ้มครองพยาน พ.ศ. 2547 หรือระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ว่าด้วยค่าตอบแทนพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2548